

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Факультет філології

Кафедра української літератури

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему «Міжкультурні паралелі в еміграційній ліриці польської та української літератур ХХ століття (на матеріалі поезії Юзефа Лободовського та Євгена Маланюка)»

Виконала: студентка II курсу,
групи УМЛф-21м
спеціальності 035.01 Філологія.
035.01 Українська мова та література
Машталер Я. О.

Керівник – док. філ. наук, проф., зав.
кафедри української літератури Хороб С. І.

Рецензенти – doktor katedry ukrainistyki
IFW UJ, literaturoznawca Konyńska K.;
док. філ. наук, професор кафедри світової
літератури і порівняльного
літературознавства Девдюк І. В.

Івано-Франківськ – 2025 р.

АНОТАЦІЯ

Машталер Я. О. Міжкультурні паралелі в еміграційній ліриці польської та української літератур ХХ століття (на матеріалі поезії Юзефа Лободовського та Євгена Маланюка): дипломна робота на здобуття ступеня магістра за спеціальністю В11 Філологія (українська мова і література). Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, кафедра української літератури. Івано-Франківськ, 2025.

Магістерська робота присвячена комплексному дослідженню явища міжкультурного діалогу польської та української літератур на прикладі письменників еміграції – Ю. Лободовського та Є. Маланюка. Проаналізовано «концепт степової Еллади» як образу України у творчості обох митців. У роботі наведено біографію Ю. Лободовського та Є. Маланюка в контексті польсько-українського діалогу; виявлено міжкультурні точки перетину польської та української літератур у діаспорі; здійснено короткий огляд тематики польського часопису «Культура» (за редакцією Єжи Гедройця); виокремлено своєрідні риси ідіостилю українського та польського поетів – Є. Маланюка та Ю. Лободовського: світогляд, творчу манеру, тематику, ідею, стиль (на матеріалі вибраних поезій збірок Є. Маланюка «Земля й залізо», «Земна Мадонна», «Стилет і стилос» та вибраних поезій збірки Ю. Лободовського «Пісня про Україну»).

***Ключові слова:** міжкультурний діалог, польсько-українські літературні зв'язки, письменники еміграції, образ України, Ю. Лободовський, Є. Маланюк.*

ABSTRACT

Mashtaler Y. O. Intercultural parallels in the emigrant lyrics of polish and ukrainian literature of the 20th century (based on the poetry of J. Lobodowski and Y. Malaniuk): diploma thesis for obtaining a master's degree in the specialty B11 Philology (Ukrainian language and literature). Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Department of Ukrainian Literature. Ivano-Frankivsk, 2025.

The master's thesis is devoted to a comprehensive study of intercultural dialogue between Polish and Ukrainian literature, exemplified by the emigrant writers J. Lobodowski and Y. Malaniuk. The “concept of the Steppe Hellas” as an image of Ukraine in the works of both authors is analyzed. The thesis presents the biographies

of J. Lobodowski and Y. Malaniuk in the context of Polish-Ukrainian dialogue; identifies intercultural points of intersection between Polish and Ukrainian literature in the diaspora; provides a brief overview of the thematic focus of the Polish journal *Kultura* (edited by Jerzy Giedroyc); outlines the distinctive features of the idiostyle of the Ukrainian and Polish poets — Y. Malaniuk and J. Lobodowski — including their worldview, artistic manner, themes, ideas, and style (based on selected poems from Malaniuk's collections *Earth and Iron*, *The Earthly Madonna*, *The Stiletto* and *the Stylus*, and selected poems from Lobodowski's collection *A Song about Ukraine*).

Keywords: intercultural dialogue, Polish-Ukrainian literary relations, emigrant writers, image of Ukraine, J. Lobodowski, Y. Malaniuk.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1	
ЕМІГРАЦІЙНА ЛІРИКА УКРАЇНСЬКОЇ ТА ПОЛЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУР ХХ СТОЛІТТЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	10
1.1 Міжкультурний діалог польського та українського народів: концепція Єжи Ґедройця та шляхи її втілення.....	10
1.2 Ю. Лободовський – поет-українофіл із польським корінням.....	16
1.3 Є. Маланюк – духовний голос української літератури в еміграції.....	23
РОЗДІЛ 2	
ПОЕТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ЛІРИКИ Ю. ЛОБОДОВСЬКОГО ТА Є. МАЛАНЮКА ЯК МІЖКУЛЬТУРНИЙ МІСТ.....	31
2.1 Міфопоетика Ю. Лободовського: образ-концепт України в збірці «Пісня про Україну».....	31
2.2 Історіософська парадигма збірки «Степова Еллада» Є. Маланюка: міжкультурні паралелі.....	41
2.3 Концепція «степової Еллади» та інші спільні точки перетину у творчості Ю. Лободовського та Є. Маланюка.....	47
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

ВСТУП

Міжкультурні паралелі Польщі та України сформувалися віддавна, були представлені в різних видах мистецтва (літературі зокрема). У перших десятиліттях ХХ століття в Україні та в Польщі тривали національно-визвольні змагання за незалежність кожної держави зокрема. В історії Польщі цей період позначився боротьбою за відновлення незалежності, війною з сусідами (радянсько-польську війну 1919-1921 років) та укладення Ризького мирного договору, що закріпив кордони Речі Посполитої. Також у цей час вирішувалася доля Східної Галичини (польсько-український конфлікт). В Україні були майже аналогічні процеси. Драматичні змагання за незалежність у 1917-1921 рр., за її державність піднесли національну свідомість українського народу, який зробив важливий внесок не лише у свою долю, а й в історію Європи та світу загалом. Усе ці суспільно-політичні процеси впливали на розвиток культурного життя.

Культурні діячі як Польщі, так і України брали активну участь у творенні майбутнього своїх держав. Одними з них були Ю. Лободовський та Є. Маланюк. Обоє розуміли важливість польсько-українського порозуміння, вбачали переосмислення непростих відносин двох народів крізь призму взаємоусвідомлення та глибокого пізнання історії обох держав, а також окреслювали перспективи подальшої міжнародної співпраці та створення спільних проєктів.

У часи Другої світової війни письменники не втрачали віри, боролися за долю своєї країни, згодом емігрували до країн Заходу, Європи чи Америки і вже там продовжували свою діяльність. Польський поет Ю. Лободовський емігрував до Іспанії, а український поет Є. Маланюк – до Чехословаччини, а згодом і до Америки. У другій половині ХХ століття кожен із них мав свій неповторний, індивідуальний стиль, манеру письма.

Ю. Лободовський високо оцінював творчість українських письменників (особливо Є. Маланюка). Польський поет був відомим українофілом,

продовжувачем традицій так званої «романтичної української школи» в польській літературі, хоча жодних прямих зв'язків із нею не мав.

Тема Україна у творчості Ю. Лободовського відтворена досить панорамно. Автор тривалий час працював на Волині як редактор часопису «Волинь» і тоді написав перші поеми про Полісся: «Polesie» («Полісся»), «Dumy wołyńskie» («Думи волинські»), «Kisielin» («Киселин»), «Wrota Kijowskie» («Брама Київська»), «Duma o atamanie Petlurze» («Дума про отамана Петлюру»), «Noc na Wołyniu» («Ніч на Волині»), «Sen nosy wołyńskiej» («Сон волинської ночі»), які згодом увійшли до поетичної збірки «Золота Грамота». Також українська тематика розкривається в поемі «Святославу Гординському» (1947) та збірці «Пісня про Україну» (1959).

Дослідниця С. Греля-Кравченко у своїй монографії «Юзеф Лободовський – митець, мислитель, бунтар та українофіл. Життя і творчість» зазначає: «Україна була для Лободовського бездонним джерелом поетичного натхнення, міфічним раєм земним, давнім щасливим краєм, землею обітованою. Край розкішної природи і козацької вольниці, який зла історія уярмила і знедолила» [6, с. 122].

У своїй збірці «Пісня про Україну» Ю. Лободовський виводить цілий асоціативний ряд: Україна – козацька держава, степова Еллада, буремна історія, патріоти і зрадники... Також автор через поезію транслює свою глибоку позицію щодо модернізації польсько-українських відносин.

Як стверджує дослідник М. Глінський, «спільна польсько-українська історія також є великою темою поезії Юзефа Лободовського, художника слова, після війни пов'язаного з паризькою «Культурою». На думку Григорія Грабовича, поетична візія Лободовського ґрунтується на поезії Словацького й переосмислює теми «польської романтики» української школи. У творі «Пісня про Україну» Лободовський закликав до боротьби зі спільним ворогом (московитом), висловлюючи при цьому глибоку віру в славу й майбутню велич польсько-українського союзу» [8].

Л. Куценко у своїй книзі «Є. Маланюк. Невичерпальність» писав: «Книги поезій і прози Євгена Маланюка друкувалися в Польщі, Чехо-Словаччині, Німеччині, Франції, США, Канаді. Його твори перекладалися німецькою, чеською, російською, польською, французькою, англійською мовами. До останнього часу ім'я Євгена Филімоновича Маланюка було невідомим лише в Україні. Та крига скресла. Прийшов час, у який так свято вірив поет. Для нього він жив і творив» [19, с. 122].

Значущим для української культури мистецьким діаспорним угрупованням постає Празька поетична школа. Одним із фундаторів та яскравим представником її був Євген Маланюк, автор збірок: «Стилет і Стилос» (1925 р.), «Гербарій» (1926 р.), «Земля й залізо» (1930 р.), «Земна мадонна» (1934 р.), «Перстень Полікрата» (1939 р.). Літературно-критичний дискурс поетичного світу митця знаходимо в працях М. Ільницького, А. Дрозди, О. Смольницької, А. Понасенка, Г. Сюті, А. Мархоцької, В. Моренця. Однак творчість Є. Маланюка, як і Ю. Лободовського в контексті міжкультурних паралелей ще не стала предметом детального вивчення.

Уперше на міжкультурному рівні розглядається творчість українського поета Є. Маланюка та польського поета Ю. Лободовського. У цьому полягає **актуальність** запропонованої роботи.

Кожна культурно-історична епоха виявляла шляхи взаємодії в межах власних культурних кодів. Органічне тяжіння митця до гармонії, цілісності, єдності спонукає його творити поліхудожній текст, що володіє множинністю значень, багатством інтерпретацій. Інтертекстуальні структури створюють багатошаровий текст, наповнений міжкультурними паралелями. У польській ліриці, як і в українській, митці використовують біблійні мотиви, послуговуються християнськими темами, античними сюжетами.

У письменників еміграції спостерігаємо тяжіння до розширення творчого світогляду, взаємопроникнення міжкультурних елементів, використання оригінальних засобів творення поетичного тексту.

Наукова новизна полягає у спробі проаналізувати поетичні тексти Ю. Лободовського та Є. Маланюка в координатах міжкультурних польсько-українських паралелей, виявити особливості ідіостилю кожного зокрема на художньому рівні.

Мета наукової праці полягає в осмисленні поетичної картини світу еміграційної лірики Є. Маланюка та Ю. Лободовського на міжкультурному рівні взаємопроникнення мистецьких кодів. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань :

- проаналізувати біографію Ю. Лободовського та Є. Маланюка в контексті польсько-українського діалогу;
- виявити міжкультурні точки перетину польської та української літератур у діаспорі;
- здійснити короткий огляд тематики польського часопису «Культура» (за редакцією Єжи Гедройця) ;
- виокремити своєрідні риси ідіостилю українського та польського письменників – Є. Маланюка та Ю. Лободовського: світогляд, творчу манеру, тематику, ідеї, стиль (на матеріалі вибраних поезій збірок Є. Маланюка «Земля й залізо», «Земна Мадонна», «Стилет і стилос» та вибраних поезій збірки Ю. Лободовського «Пісня про Україну»);
- оприаявити концепцію Єжи Гедройця щодо польсько-українського порозуміння;
- вивести культурний контекст та національний ґрунт як основні чинники формування творчої манери в обох поетів-емігрантів.

Об'єктом дослідження є збірка «Пісня про Україну» Ю. Лободовського та збірка Є. Маланюка «Степова Еллада».

Предмет магістерської роботи – виявлення своєрідності міжкультурних паралелей між еміграційною літературою України та Польщі в період ХХ століття на матеріалі поезії Є. Маланюка та Ю. Лободовського; вивчення особливостей поетичного стилю обох поетів.

Теоретико-методологічною основою стали праці вітчизняних та зарубіжних учених з польсько-українських культурних відносин: Єжи Гедройця, Е. Циховської, М. Рябчука, Г. Клочека, Г. Грабовича та інших; наукові роботи, в яких досліджено творчість Є. Маланюка: І. Дзюби, Ю. Шевельова, Т. Салиги, Л. Куценка, О. Тиценка, В. Неборака та інших; окремі розвідки, присвячені творчості Ю. Лободовського: Б. Трухан, І. Шиповської, А. Хрущинського, Г. Дубик, С. Грелі-Кравченко, С. Кравченко та ін).

Дослідження здійснене на основі **методів** аналізу, синтезу та узагальнення, які стали основою для систематизації головних ідей у ліриці Є. Маланюка та Ю. Лободовського. У роботі також використано герменевтичний, філологічний, порівняльний та описовий методи для цілісного уявлення про художнє мислення авторів.

Практичне значення роботи. Положення наукової праці можуть бути використані для доповіді на наукових конференціях та публікацій у збірниках.

Апробація результатів. Публікація статті «Міжкультурний діалог польської та української літератур (на прикладі творчості Ю. Лободовського та Є. Маланюка) в Студентському філологічному віснику Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, серія Літературознавство, випуск №8.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів та чотирьох підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 72 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ЕМІГРАЦІЙНА ЛІРИКА УКРАЇНСЬКОЇ ТА ПОЛЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ XX СТОЛІТТЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

1.1 Міжкультурний діалог українського та польського народів: концепція Єжи Гедройця та шляхи її втілення

Складне повоєння, задавлені проблеми між Польщею та Україною, прагнення до подолання конфліктів та пошуки союзників проти спільного ворога зумовили нові шляхи порозуміння між двома народами. Точкою відліку цього процесу можна вважати діяльність відомого польського публіциста, політика і громадського діяча, засновника та головного редактора часопису «Kultura» – Єжи Гедройця. Дослідниця Б. Бердиховська в передмові до книги «Єжи Гедройць та українська еміграція. Листування 1950–1982 років» пише: «Гедройць був переконаний, що унормування польсько-українських взаємин є справою надзвичайної ваги. Воно мало уможливити координацію дій у боротьбі за свободу, але передусім – сприяти майбутнім добросусідським відносинам між незалежною Польщею та Україною» [11, с. 27 – 28].

Простором для польсько-українського діалогу став журнал «Культура», де публікувалася українська тематика, листування автора з представниками української та польської еміграції, створення спільних польсько-українських літературних проєктів. Крок за кроком налагоджувалася співпраця двох націй заради майбутнього кожної держави зокрема. Єжи Гедройць став речником польсько-українського примирення, котре стало важливим етапом утвердження демократичних прагнень обох європейських країн та народів.

Участь українських та польських письменників у міжнародних літературних процесах еміграції, активний обмін досвідом між літературними інституціями зумовили прогрес у модернізації польсько-українських відносин.

Дослідниця Богуміла Бердиховська наголошує на основній тезі польського публіциста: «Головні принципи української стратегії Гедройць окреслив іще до війни, а після війни далі їх розвивав. Ця стратегія спиралася на переконаність у винятковому значенні України для нашого регіону Європи» [2, с. 37].

«Bunt Młodych» (Варшава 1931–1937) був суспільно-політичним тижневиком неоконсервативної орієнтації, редагований Є. Гедройцом, з яким співпрацювали Ад. Бохенський, К. Прушинський, К. Студентович, П. Дунін-Борковський та ін. У 1937 р. через загрозу закриття змінив назву на «Polityka» [18, с. 210].

Цей журнал став справжнім простором для дискусій та шляхів розвитку як політичних, так і культурних подій тогочасної Польщі. Сам Єжи Гедройць розумів, що повинен писати для майбутнього втілення ідей модернізації життя загалом у Речі Посполитій. Це простежується насамперед у зміні зовнішньої політики Польщі – визнанні права на національне виокремлення України (разом зі Східною Галичиною). «З ініціативи Є. Гедройца і його видання у лютому 1936 р. у Львові проходило публічне зібрання в українській справі, яке М. Роек назвав «вечором «української» пропаганди у Львові» [49, s. 58].

«Східна проблематика постійно форсувалася редакцією в контексті польсько-німецьких відносин та загрози із заходу. Після заснування місячника «Biuletyn Polsko-Ukraiński», на його сторінках з'явилися ті ж постаті – Ад. Бохенський, С. Лось, К. Прушинський та ін. У липні 1930 р. Є. Гедройць редагував перший випуск, заснованого з ініціативи Міністерства закордонних справ кварталника «Wschód». Задекларовані ідеї мали тісний зв'язок із ідеологією прометейського руху» [18, с. 210].

Варто підкреслити, що «прометеїзм» Польщі вбачався в двох аспектах. «Щодо слов'янських народів місія Польщі бачилась як центр, довкола якого мав утворитися слов'янський вал. Стосовно становища національних меншин у Польщі представники прометейського руху були прихильниками державної асиміляції» [18, с. 210].

Власне ідея відмовитися від колоніалістичної позиції та дати право на державотворення Україні давала багато перспектив для самої ж Польщі. Єжи Гедройць був переконаний, що співпраця в майбутньому двох країн дасть надійний захист від росії – спільного ворога обох. Також публіцист вбачав на тлі цього докорінну модернізацію у відносинах та прокладення міжкультурних зв'язків. Саме література стає майданчиком утілення новаторських помислів Єжи Гедройця.

11 лютого 1946 року Єжи Гедройць створює Літературний інститут – простір для видавничої діяльності в культурній, науковій, літературній та суспільній сферах. «Спочатку (1946-1947) Інститут діяв у Римі, куди Гедройць скликав головних своїх співпрацівників (Герлінга-Грудзінського, подружжя Герців). Перше число чільного, як виявиться згодом, часопису Літературного інституту під назвою «Культура» (на той час це був кварталник) з'явилося в червні 1947 року» [2, с. 38].

Пізніше Літературний інститут було перенесено до Парижа. «Невдовзі «Культура» стала найважливішим часописом східноєвропейської еміграції на Заході, а зосереджені навколо нього працівники – повноправними учасниками повоєнних європейських інтелектуальних дебатів» [2, с. 38].

Концепція Єжи Гедройця, також відома як «Доктрина Гедройця-Мерошевського», базується на ідеї, що безпека та процвітання Польщі нерозривно пов'язані з незалежністю та добросусідськими відносинами з Україною, Литвою та Білоруссю. Вона передбачає відмову від територіальних претензій до цих країн, підтримку їхніх національних рухів та створення союзу для протистояння російському імперіалізму. «Гедройць був свідомий цього, про що виразно свідчать його слова з листа до еміграційного письменника Анджея Бобковського (від 8 березня 1949 року): «Я просто хочу почати порушувати питання, яких усі бояться, наприклад: федерація з Литвою, а що з Вільном, з Україною, – як усе це узгодити з ризьким трактатом? Чи ризький трактат належить до категорії святощів, чи, можливо, нам треба спокійно подискутувати про сенс цього кордону. <...> Цього вистачить, аби мене зненавиділи всі земляки

– на жаль, боюся, не лише на еміграції. Але хтось же мусить це зробити?.» [46, s. 76].

Ще одним важливим завданням Єжи Гедройця було залучити українську інтелігенцію (здебільшого в еміграції) до співпраці в журналі «Культура». І це вдалося втілити в життя. Співпраця розпочалася з публікації Юрія Шереха (Шевельова) «Молодь четвертого Харкова» в «Культурі» за сприйняттям поміщика, а згодом міністра сільського господарства УНР Станіслава Стемповського, з яким публіцист познайомився в Німеччині.

«До Шереха співпрацю з «Культурою» розпочали українські літератори, що їх Стемповський і Гедройць знали ще з передвоєнної Варшави. У 1948 році на шпальтах «Культури» з'явився текст (його теж «зорганізував» Стемповський) про українських неокласиків, під яким стояв підпис «Леонід Кожон». Це був псевдонім відомого українського поета Леоніда Мосендза» [2, с. 40].

Відбулося налагодження зв'язків із Празькою поетичною школою: Юрієм Кленом, Леонідом Мосендзом та Євгеном Маланюком. Б. Бердиховська пише так про цей період: «...розпочав свою співпрацю з «Культурою» Євген Маланюк – його есей «Народ у мандрах» був справжньою панорамою культурного життя української еміграції» [2, с. 40]. Також за посередництвом С. Стемповського друкувався на шпальтах «Культури» професор, історик літератури, секретар «Енциклопедії українознавства» Микола Глобенко.

Установчі збори Конгресу за свободу культури у 1950 році мали величезне значення для української діяльності «Культури» завдяки промові Юзефа Чапського (близького приятеля Єжи Гедройця). Він виголосив ідею культурної єдності Європи задля протидії згубності комунізму. Саме цей виступ привернув увагу молодого українського журналіста Богдана Осадчука. Він налагодив з «Культурою» контакт, а згодом розпочав плідну співпрацю. Єжи Гедройць так казав про самого автора: «Богдан Осадчук був і є не тільки точним інформатором про польсько-українські відносини; насамперед він полегшив «Культурі» встановлення контактів з чільними українськими діячами. Починаючи нашу діяльність, ми зовсім не орієнтувалися в тому, як виглядає

українська еміграція на Заході, і тут Осадчук був передусім дуже цінним контактором» [38]. Справді, Богдан Осадчук будував так званий «міжкультурний міст», був посередником між «Культурою» та українською еміграцією.

Ще одним важливим посередником у польсько-українських культурних відносинах став Борис Левицький. «На сторінках «Культури» Левицький публікував передусім свої аналітичні статті про ситуацію в Советському Союзі й був одним із найцінніших авторів «Культури». Советологічну аналітику Левицького Гедройць уважав такою істотною, що наважився, попри постійні фінансові проблеми, на видання двох праць українського советолога польською мовою: 1965 року в Літературному інституті побачила світ його книжка «Терор і революція», а 1966-го – «Національна політика ССРСР у добу Хрущова» [38].

Ще одна видатна постать – Юрій Лавріненко, котрий організував один із найважливіших заходів – публікацію української антології в журналі «Культура». Ця подія засвідчила справжнє національне пробудження та воскресіння талановитих письменників 20-их років ХХ століття. Художники слова Розстріляного відродження були репресовані та заборонені, а відтак сотні творів не доходили до широкого кола читачів. Єжи Гедройць зрозумів, що потрібно підтримати українців через публікації літератури. І саме Ю. Лавріненко став головним ініціатором великої ідеї. Вперше польське видавництво видало цілковито україномовну книгу. Ця подія стала своєрідним проривом у польсько-українському порозумінні.

«Після майже дворічної напруженої праці, в 1959 році, побачила денне світло монументальна, мало не на тисячу сторінок, книга «Розстріляне відродження», котра відтоді залишається одним з основних джерел до історії української культури перших десятиліть ХХ віку» [38]. До того ж сам видавець – Єжи Гедройць – відчував гордість за це видання: «Посилаю проспект української антології, якою навіть трохи пишаюся, тим паче що зробив її наперекір усім» [45, s. 85].

«Україна і польсько-українські стосунки перебували в центрі зацікавлень редактора «Культури» аж до його смерті у вересні 2000 року» [38]. Єжи

Ґедройць таки дочекався незалежності України і поділився своєю радістю від цієї події в листі до Богдана Осадчука: «Мої найщиріші вітання. Незалежність України є історичною датою у повному значенні цього слова. Я дуже зрадів, що польський уряд не схибив і визнав незалежність [України], не озираючись на західні країни» [46].

Саме Єжи Ґедройць умістив у журналі «Культура» акт звернення щодо операції «Вісла» близько ста польських інтелектуалів (Лешек Бальцеревич, Владислав Бартошевський, Богуміла Бердиховська, Збігнєв Буяк, Владислав Фразинюк, Броніслав Геремек, Єжи Ґедройць, Яцек Куронь, Тадеуш Мазовецький, Адам Міхнік, Чеслав Мілош, Лешек Мочульський, Здіслав Найдер, Януш Онишкевич, Ганна Сухоцька, Єжи Турович, Анджей Вайда та інші).

Чільний акцент звернення: «Ця сумна «Акція» кидає тінь як на суспільне співжиття всередині нашої країни, рівно ж на відносини між польським і українським народами. У минулому між нашими народами траплялися події болісні й трагічні – поруч з пам'яттю про гармонійне співіснування і співпрацю обидвох народів. Україна і Польща, відроджені у незалежному і демократичному бутті, мають відіграти важливу роль у будівництві європейського ладу. Це вимагає з обидвох сторін справедливої оцінки минулого.

Акція «Вісла» стала результатом сталінської системи і вираженням тоталітарної ідеології та політики. Засуджуємо її однозначно і рішуче. Шануємо пам'ять її жертв, виражаємо співчуття усім, хто переживає болісну правду про кривду своїх родин і своєї суспільності. Водночас виражаємо сподівання, що Сейм РП докладе усіх зусиль, аби за існуючих можливостей винагородити вчинені кривди» [32].

Власне, Польща була першою в світі країною, яка визнала незалежність України. Безсумнівно, велику роль відіграли в цьому систематичні, багаторічні зусилля Єжи Ґедройця, котрий на сторінках свого часопису безнастанно

втовкмачував своїм землякам, що «без незалежної України немає незалежної Польщі». Досі актуальним є міжкультурний діалог двох суверенних держав, оскільки не просто розкриває нові обрії мистецтва, а й допомагає протистояти спільному ворогу на духовному фронті. Письменники стали рушійною силою в поступі еліти до розвитку націй.

1.2 Ю. Лободовський – поет-українофіл із польським корінням

Останній романтик у польській літературі, інтелектуал, прихильник польсько-українського порозуміння – це Юзеф Лободовський. Його доля була драматичною, а творчість увібрала гаму переживань поета на тлі різних культурних контекстів. Попри все художник слова творив рідною мовою та розумів цінність незалежної України, без якої неможливо уявити незалежну Польщу.

Народився в Пурвішках у Литві (сучасна територія Польщі). Першу світову війну перебув на Кавказі, згодом повернувся до Любліна, опісля певний час проживав і працював у Варшаві. Та вже у 1939 році став солдатом. Після війни письменник емігрує до Іспанії та поселяється в Мадриді, де продовжує творчу діяльність.

Дослідниця Ірена Шиповська у своїй вступній статті до двомовного видання збірки «Пісня про Україну» Ю. Лободовського («Pieśń o Ukrainie» J. Łobodowskiego) відкриває перед читачем сторінки біографії: «Народившись у 1909, а померши у 1988 році, автор «Золотої грамоти» прожив майже вісімдесят років двадцятого століття... Його яскрава особистість, рвучка вдача і життєвий досвід спричинилися до того, що він вирізнявся посеред інших і швидко набув собі прізвисько «отамана Лободи» [20, с. 7].

Зацікавлення Україною починається з Кубані, де поет зауважив, що там люди якимось по-іншому говорять (не по-російськи). Ось як про це розповідав сам

Лободовський, виступаючи 26 листопада 1977 року в Науковому товаристві імені Т. Шевченка в Нью-Йорку: «Так сталося, що між одною і другою російськими революціями я з родиною малим хлопцем опинився на терені Кубанщини, і вже тоді розмовляв по-російськи. Мене відразу здивувало, що ті люди в місті на березі Азовського моря говорять якимось інакше, ніж я звик до цього раніше в Москві. Справді, міщани саме в містах на Кубанщині розмовляли якимось дивним волапюком, змішуючи російські й українські слова, часто надаючи українським словам російського звучання чи форми і, навпаки, російським – українського. Ну, але потім сталося, що я познайомився іще й з іншою мовою, а саме з мовою кубанських козаків, які, природно, як нащадки Запорозької Січі, розмовляли старою, ще з вісімнадцятого століття, українською мовою. Звісно, я розумів її п'яте через десяте, але почав цим цікавитися, з тим, що мене передусім привабили козацькі пісні...» [14].

Міфопоетика Лободовського тісно пов'язана з Україною. У збірках «Золота Грамота» («Złota Hramota») та «Пісня про Україну» («Pieśń o Ukrainie») автор виводить своє походження від козаків, використовує у своїй творчості архетипи степу, коня, свободи... Ірена Шиповська на основі безпосередньої розмови з Ю. Лободовським у Мадриді згадує цікавий спомин самого автора: «Пам'ять про те, що родина батька виводиться з козаків, а також, а може передовсім, дитинство, проведене на Кубані, коли він вбирив у себе звичаї і пісні того народу й засвоював його мову, спричинилися до тривалої зацікавленості культурою України, а також становищем народу, який знову і знову, хоч завжди марно, поривався до боротьби за волю» [20, с. 11]. З цього фрагменту випливає, що образ міфічної Батьківщини у свідомості автора сформувався під низкою важливих чинників: розповіді батька про Україну, козаки на Кубані, співпраця з українським тижневиком «Волинь» тощо. Власне, під впливом автобіографічних факторів та міжкультурних зв'язків із українськими письменниками сформувався неповторний стиль Ю. Лободовського.

«Чимало дослідників називають Лободовського продовжувачем того напрямку в польській поезії доби романтизму, що дістав назву так званої

«української школи» і який репрезентували Антін Мальчевський, Северин Гоцинський, Йосип Богдан Залеський, а також українських мотивів деяких творів Юліуша Словацького («Мазепа», «Беньовський», «Срібний сон Саломеї» та ін.)» [14].

Варто зазначити, що Ю. Лободовський проводить міжкультурні паралелі між Україною та Давньою Грецією: «Brzmi w tych utworach, często bardzo rozbudowanych, echo ludowej poezji śpiewanej, rapsodów, bylin, tego, co zbliża do tradycji Homera. Łobodowski żywo odczuwał związek Ukrainy z Grecją. Nazywał swą mityczną ojczyznę «Hellada scytyjską» [50, s. 72].

У статті польської дослідниці Anny Sobieskiej «Toponimy i ich wartościowanie (na materiale Złotej Hramoty Józefa Łobodowskiego)» наведено інтертекстуальну паралель зі «степовою Елладою» Є. Маланюка: «Ruch ten koresponduje z boleśnie odczuwaną płaskością ukraińskiej przedstrzeni, jest nasycony sarkazmem i prowokacją – podobnie jak dzieje się to w Małaniukowych utworach ze Stepowej Hellady» [49, s. 28].

Так як Греція була колонізована Римською імперією, так само й Україна російською імперією. Ю. Лободовський підкреслює характерну рису українського народу – вимір свободи та поривання до боротьби за свою незалежність. Особливість інтепретації України як степової Еллади зауважив Святослав Гординський в есеї «Юзеф Лободовський і його поезія»: «Словацький, особливо в поемі «Беньовський», дав геніальні образи української степової природи з її курганамі, з яких подзвонюють зариті дзбани з прахом лицарів, з лірниками, що на тих курганах серед моря бур'янів співають думи предківських часів. Тільки ж Словацький не дав перспективної проекції від тих могил до сучасного і майбутнього, так як це зробив Шевченко, в якого «трупи встали і очі розкрили». В Лободовського ця проекція стала однією з головних ідей у його поезії на українські теми. Що його могло привести до цього?» [14]. Автор за допомогою топосів сакралізує та міфологізує український простір, підкреслює цивілізаційний контраст між європейською культурою України та азіатською культурою росії.

Ю. Лободовський у 30-их роках працював редактором журналів в Україні (м. Луцьк). У часописі «Волинь» публікував різні статті на польсько-українську тематику, а також переклади віршів Т. Шевченка, О. Ольжича, Є. Маланюка, Н. Ливицької-Холодної.

1951 року Ю. Лободовський опублікував у польському літературно-політичному часописі «Культура» («Kultura») під редакцією Єжи Гедройця статтю «Проти упирів минулого», яка стала основним викладом проєкту польсько-українського питання. За основу поет вказував принцип поваги обох народів до історії, культури, а також відкритість до міжкультурного діалогу для відновлення дипломатичних зв'язків на усіх рівнях. Це була чи не перша декларація про готовність поляків до перемовин з українцями. Поет аргументовано доводив безумовну підтримку поляками українського прагнення незалежності та переосмислення історії, в тому числі фатальної політики Другої Речі Посполитої щодо національних меншин. І хоча Ю. Лободовський формально ніколи не був членом редакції «Культури», Єжи Гедройць консультувався з ним у найважливіших питаннях, пов'язаних із діалогом як із українцями.

За допомогою до Ю. Лободовського зверталися у сфері перекладознавства з української, білоруської на польську. Однак його роль у часописі виходила поза рамки східноєвропейської проблематики та відкривала нові аспекти (про Україну зокрема). Ю. Лободовський наголошував на важливості кожної деталі у врегулюванні польсько-українського питання: «Усе може мати своє маленьке значення у подальшому розвитку відносин і перемовин з українцями» [16].

Ірена Шиповська також згадує про спроби Ю. Лободовського дати відповідь на питання польсько-українських відносин, опубліковану в журналі «Бюлетень польсько-український»: «Остаточна відповідь виглядатиме менш-більш так: якщо поляки (не уряд, весь народ!) не зрозуміють тієї простої правди, що долі України і Польщі історія нерозривно переплела (геніальний вислів Шевченка «...Польща впала та й нас придавила!») з успіхом можна б

перевернути), і дадуть обдурити себе наївному псевдореалізові ендеків, ми вдруге програємо наш шанс на сході Європи, як ми уже раз програли в боротьбі з московським імперіалізмом, що зростав, і не втримаємося не тільки в Дубні чи Острозі, але й у Тернополі та Львові» [20, с. 17].

Після звільнення з посади волинського воєводи Г. Юзефського, Ю. Лободовський змушений спочатку воювати, а згодом, пройшовши період ув'язнення (сім місяців), емігрував до Іспанії, де оселився на постійне проживання. «У перші післявоєнні роки Мадридський університет приймав молодих біженців із країн, де панували комуністи. Були серед них поляки, але була й велика група українців, як правило, випускників польських гімназій східних регіонів, головно членів УПА» [20, с. 23].

Відтак відбувалась польсько-українська співпраця в еміграції, а саме: молоді українці захоплювались поезією Ю. Лободовського, робили переклади його творчості, а сам автор черпав натомість нові ідеї від читачів, дізнавався глибше про культуру та історію України. «Він думав про боротьбу за незалежну Польщу і вільну Україну, яких би єднала взаємна повага» » [20, с. 25].

Власне, у збірках «Золота Грамота» та «Пісня про Україну» автор будує міжкультурний міст, що єднає два народи: «Bardzo już dawno – przypomnia poeta – ktoś napisał z przesadną, być może, pochwałą, że poezja moja to jedno z przeseł mostu zawieszzonego nad przepaścią między dwoma narodami» [20, с. 24].

На славу своєї міфічної Вітчизни Ю. Лободовський написав поему «Похвала Україні», де вилив усі свої почуття, переживання щодо долі українського народу:

<p>Ale ty, Ukraino, me serdeczne karty, co chciały być odezwą i uniwersalem, a ulatują z wiatrem, jak gołębie białe, jeszcze kiedyś w szczęśliwych dniach przyszłości twojej</p>	<p>Але ти, Україно, листків цих сердечний біль, листоків, що універсалом бути хотіли б, а відлітають під вітром, мов голуби білокрилі,</p>
--	--

<p>odczytasz, jak się czyta modlitwę przed bojem, i uznasz za swojego, czy różnie czy wcześniej, poetę, co był Lachem, a słaWił cię w pieśni (Józef Łobodowski) [20, с. 40].</p>	<p>колись, як щасливіші дні у твій край завитають, прочитаєш, як в мить перед боєм молитву читають, і сином признаєш своїм, як не нині – в прийдешніх днях, поета, що ляхом був, та славив тебе у піснях (переклад С. Гординського). [20, с. 41].</p>
--	---

Ірена Шиповська також згадує про пошанувачів творчості Ю. Лободовського з української еміграції: «Польська еміграція, а також знаюча польську мову українська із задоволенням читали прозу Лободовського» [20, с. 27].

Міжкультурну паралель було успішно проведено. Вже в 1954 р. Літературний Інститут у Парижі видав українською мовою збірку «Золоту грамоту», а вже через п'ять років (теж українською) вийшла «Пісня про Україну» у 1959 році. У передмові до книги «Народ безсмертний» С. Стемпень пише: «Ю. Лободовський енергійно сприяв польсько-українському порозумінню... особливо шанував Євгена Маланюка. Поетичні переклади останнього регулярно друкував на сторінках паризької «Культури». Є. Маланюкові також присвятив підготовлену до друку чотиритомну антологію української поезії «Скитська Еллада» [26, с. 15].

Жанета Налевайк-Турецка у статті «Мистецтво говорити прямо. Рецепція спадщини Євгена Маланюка в опублікованих у «Культурі» нарисах Юзефа Лободовського у контексті модернізації польсько-українських відносин» вказує на міжлітературні зв'язки, а саме публікацію Є. Маланюка у паризькій «Культурі» статті «Мандрівний народ» під псевдонімом Юліан Кардош і етюд Ю. Лободовського «Проти привидів минулого». Авторка згадує вагомий внесок Єжи Гедройця (головного редактора журналу «Культура») у польсько-українське порозуміння: «W ten sposób rozpoczęła się współpraca poety z czasopiśmem Jerzego

Giedroycia, stanowiąca ważne świadectwo procesów modernizacyjnych w stosunkach polsko-ukraińskich, a także zorientowanych na dialog związków literackich oraz ideowych przedstawicieli inteligencji polskiej oraz ukraińskiej, skazanych na wychodźstwo z przyczyn politycznych» [47].

Образ України є постійним об'єктом художнього моделювання у поетичній спадщині Ю. Лободовського. Доля українського народу спроектована не тільки на минуле, але й і на майбутнє. Ю. Лободовський наголошував, що спільною загрозою для польського та українського народів є царська росія. І коли з'являлися перші кроки порозуміння двох країн, імперія застосовувала різні методи загострення взаємних відносин між Україною і Польщею. «Лободовський писав про це на сторінках польської та української емігрантської преси і, де тільки міг, виступав публічно. В жовтні 1978 року Міжнародний комітет з проблем комунізму та Східної Європи університету в Мак-Мастері та Канадський інститут українознавчих студій в Альберті організували в Гамільтоні конференцію. В ній взяли участь численні українські, польські, канадські вчені і представники Сполучених Штатів. Поета попросили виголосити доповідь про польсько-українські літературні зв'язки» [20, с. 27].

Варто згадати про різку відповідь Ю. Лободовського російському письменнику Солженіцину про питання існування української нації: «Sankt Petersburg zadekretował, że naród ukraiński w ogóle nie istnieje, jest odgałęziem narodu rosyjskiego i nie posiada żadnych praw kulturalnych. Jego język został sprowadzony do formy prowincjonalnego dialektu, zakazanego poza życiem prywatnym i domem rodzinnym» » [20, s. 30].

Автор закономірно порушує питання і про українську мову: «Po stosunkowo krótkim czasie, podczas którego mowa ukraińska została przywrócona do swoich praw, władze sowieckie powróciły do starych carskich ograniczeń: język ten wygnano z uniwersytetów, ze szkolnictwa średniego i technicznego, każdy objaw samodzielności narodowej i kulturalnej poddany jest ostrym prześladowaniom. Jakże pisząc o stosunkach rosyjsko-ukraińskich mógł Sołżenicyn to wszystko upuścić z pola widzenia?» [20, s. 30].

Польсько-українське питання актуальне й сьогодні. Взаєморозуміння обох народів та об'єднання проти спільного ворога (росії) є передумовою плідної співпраці та водночас міцним щитом для обох культур. Войцех Кононьчук у журналі «Нова Польща» статтею «Гедройц, Лободовський і витоки польсько-українського діалогу» провів паралель між сучасністю та минулим, наголосив на результатах діяльності «Культури» та вагомій ролі Єжи Гедройця і Ю. Лободовського: «Через понад 70 років після цих слів важко уникнути враження, що не просто вдалося знайти осиковий кіл, але й стосунки між поляками та українцями навіть кращі, ніж Гедройць із Лободовським могли сподіватися. Звісно, польсько-українська історія не закінчується, але багато вказує на те, що ці народи збудували надійний фундамент під свої відносини, у що ці дві людини зробили великий внесок» [16].

Отже, позиція Ю. Лободовського є взірцем для сучасної польської еліти. В умовах космополітичного світу великою цінністю є можливість розвиватися у співпраці з іншими народами. Варто зазначити, що взаємовпливи української та польської літератури в історії часто приносили високохудожній продукт. Але й у XXI столітті актуальною є співпраця на мистецькому ґрунті: на рівні літератури, живопису, музики, театру. Ю. Лободовський ще свого часу оцінив небезпеку Україні й Польщі від росії. Оскільки історія знову підготувала чергову загрозу, тому варто актуалізувати й посилити співпрацю сьогодні.

1.3 Є. Маланюк – духовний голос української літератури в еміграції

Вагому роль у творенні українського літературного процесу відведено Євгенові Маланюкові. Про нього писали: «Імператор залізних строф» за його строгу й відшліфовану гартом поезію, «Український Одисей» за його пошуки та поневіряння в еміграції, «невтомний шукач правди» за його національне переконання й особливу патріотичну ідею, «борець за українську ідентичність». І цей ряд можна продовжити, адже його творча спадщина відображає не лише

багатогранність постаті поета, а й конструює літературний міф України ХХ століття.

Відомо, що Є. Маланюк народився в селі Архангород на Херсонщині (тепер Кіровоградська область). «Батько походив зі старого козацького роду, мати – дочка чорногорця Івана Стоянова» [17]. Є. Маланюк відчував особливий зв'язок із батьком, захоплювався почутими від нього історіями про козаків. Про своїх батьків майбутній поет писав: «Матері (і її «традиціям») я завдячую дві речі: серце і мистецтво. Батькові – життєву свою невдачу» [15, с. 8].

Навчався в Єлисаветградському земському реальному училищі, де й познайомився з українською літературою. І вже в 13 років почав писати свої перші вірші. У роки Першої світової війни молодого юнака взяли до війська.

Здавалося б, Євгену Маланюкові світить блискуча кар'єра офіцера, проте могутній «стилєт» таки перетвориться згодом на не менш міцний «стилос». У добу визвольних змагань за долю України 1917 року Євгену Маланюкові випало побачити на власні очі всю сутність війни: жорстокі будні на фронті, Лютнева революція, смерть батька, домобілізація з російської армії й участь у творенні Української Народної Республіки, служба в чині старшини в Генеральному Штабі України.

Після трьох років боротьби за свою Батьківщину у 1920 році поет назавжди покидає Україну: спочатку зі своїми побратимами УНР потрапляє до таборів Стшелкові та Шипіорні, а згодом у Каліші (Польща). «Тут він та Юрій Дараган заснували літературний журнал «Веселка», який виходив у 1922-1923 роках» [17]. Попри літературний просвіток, Євген Маланюк прагнув збагнути, що призвело до поразки УНР, а відтак до втрати української державності.

Наступний період митця в еміграції розпочинається в Подєбрадах (Чехословаччина). 1923 року Є. Маланюк поступає на гідротехнічне відділення інженерного факультету Української господарської академії. Також поет входить до складу організації «ЛУН» (Ліга українських націоналістів), співпрацює з журналом «Державна нація». У цей час у Подєбрадах збирається українське коло еліти – Леонід Мосендз, Олег Ольжич, Наталя Лівницька-

Холодна, Олена Теліга, Олекса Стефанович, Оксана Лятуринська, Михайло Мухін та інші.

У 1925 році виходить перша збірка «Стилет і стилос», яка засвідчила не лише письменницький талант, а й духовне пробудження непересічної патріотичної ідеї. Реакція читачів була неоднозначною: хтось захоплювався, а хтось навпаки критикував. Усе це через те, що поет в емігранції дещо по-іншому сприймає образ своєї землі, отого «втраченого раю», часом критикує вади свого народу (котрий не зумів утримати державу), але попри все безмежно любить його і вірить у воскресіння України.

Цією збіркою й наступними своїми публікаціями Є. Маланюк свідомо брав на себе роль націєтворця, будителя людських душ, правдошукача й борця за долю свого народу. Його манера та стиль писання були близькими більше до молодшого покоління з діаспори. Натомість старша генерація не була готова до таких різких висловлювань щодо свого ж народу, бо зазвичай лише жаліла та оплакувала те, що вже минуло.

Є. Маланюк лише намагався донести думку свідомої нації, котра не терпить своїх зрадників, тих, що приносять біль і руїну, а навпаки формує еліту, а відтак ціле покоління людей принципу. Як стверджував визначний літературознавець Євген Стверстюк: «Для нас цілими століттями дорога зради пахла коритом, мундиром, золотом, а дорога вірності – кров'ю» [35, с. 286].

Цікаво, що багато поглядів Євгена Маланюка збігалися з баченням української державності відомого культурного діяча – Дмитра Донцова, з яким поет познайомився у Варшаві. Їхня співпраця була відображена на сторінках львівського журналу «Літературно-науковий вісник». Згодом Є. Маланюк стає лідером літературного гурту «Танк», до якого ввійшли Ю. Липа, О. Теліга, П. Зайцев, Н. Ливицька-Холодна, А. Коломієць, Ю. Косач та інші. На варшавський період припадає видання наступних збірок поета: «Земля й залізо» (Париж, 1930), «Земна мадонна» (Львів, 1934), «Перстень Полікрата» (Львів, 1939), «Вибрані поезії» (Львів; Краків, 1943). І цей час пожвавлюється й публіцистична діяльність Є. Маланюка. Письменник осмислює й по-новому

відкриває творчість Т. Шевченка, М. Гоголя, П. Куліша, Я. Щоголева, Г. Чупринки, М. Бажана, С. Гординського та інших.

Також Є. Маланюк активно перекладає світову класику: твори Шарля Бодлера, Йозефа Сватоплука Махара, Миколи Гумільова. У Варшаві він знайомиться з польськими поетами, такими як: Ю. Тувіум, Я. Івашкевич, Я. Лехонь (група Скамандритів), а також з Л. Подгорським-Околувом, С. Стемповським та Ю. Лободовським. Є. Маланюк намагався провести міжкультурний міст у польсько-українських відносинах, незважаючи на несприятливі політичні умови.

Дослідниця творчості Є. Маланюка Е. Циховська пише так про вавшавський період поета: «З Ю. Лободовським Є. Маланюк започаткував приятельські стосунки у Варшаві в 1936 році. Ю. Лободовський підтримував зв'язки з Українським науковим інститутом, перекладав твори Є. Маланюка. Польський поет не забув українського художника слова і в своїй публіцистиці, присвятивши українському колезі та його художній спадщині чотири статті в «Kulturze» («Scylla I Charybda poezji ukraińskiej», 1954, nr. 5, 6; «Poezja Jewhena Małaniuka», 1955, nr. 10; «Ostatnia wiosna», 1959, nr. 7,8; «Po śmierci Małaniuka», 1968, nr. 10)» [41, с. 258 – 259].

Дослідник Тарас Салига слушно характеризує долю Євгена Маланюка: «Євгенові Маланюкові довелося стерпіти 48 еміграційних літ, проте йому судилася не найважча доля. Він усе ж обминув Соловки чи Колиму, а точніше – ранню смерть і, головне, не був переслідуваний творчими кон'юнктурами. Він прожив поза Україною, але з Україною в серці» [33, с. 56 – 64].

Та все ж зв'язок із рідною землею – тою омріяною «степовою Елладою» – був надзвичайно потужним та міцним. Автор робив усе, щоб про Україну у світі почули, щоб дізналися про неї якомога більше (про давню історію, культуру, традиції, звичаї). Історіософські мотиви наскрізь пронизують творчість Євгена Маланюка. Загалом представники Празької поетичної школи часто звертались до героїчних сюжетів, переосмислювали драматичні події суспільно-

політичного життя свого народу, передавали через ліричне «я» свої патріотичні почуття.

М. Ільницький у статті «Степове прокляття України» вдало зазначає: «І все ж кожний з поетів-емігрантів (навіть «вісниківського» кола), попри наявність спільних для всієї емігрантської поезії мотивів (варяги, степ, княжа та козацька доба, втрата рідної землі) утверджував власну історіософську концепцію України, яка здобувала свою образну домінанту» [12, с. 219].

Образи «Степової Еллади» та «Земної Мадонни» стають ключовими виразниками поетового сприйняття України. Який цей край, де були давні поселення скіфів, далі слов'ян, а згодом і українців? Є. Маланюк дає амбівалентну відповідь на це питання. З одного боку, це райське місце: «Знаю — медом сонця, ой Ладо, / В твоїм древнім тілі — весна. / О моя степова Елладо, / Ти й тепер антично ясна» [22, с. 19].

З іншого погляду – це край, повен страждань і руїни від загарбників-ворогів та своїх же зрадників: «...Коли ж, коли ж знайдеш державну бронзу / Проклятий край, Елладо Степова?!...» [22, с. 24]; «А може, й не Еллада степова, / Лиш відьма й сотниківна мертва й гарна, / Що чорним ядом серце напува / І опівночі воскресає марно» [25, с. 35].

М. Ткачук у статті «Художній світ лірики Євгена Маланюка» подає витоки оригінального сприйняття культури України: «Ще від VII ст. до н.е. землі теперішньої південної України були північною частиною античної Еллади, від якої походять римська й західноєвропейські цивілізації. Сусідні народи України не зазнали цього впливу. Грецька культура мала на нас і позитивний, і негативний вплив.

Так, позитивною успадкованою традицією є прагнення українців до краси, що виявляється в народній творчості, піснях, одязі (знамениті наші вишивки), писанках, танцях тощо, у глибоких почуттях моральності, духовності, що простежується у родинно-побутових традиціях, у пошані до людської особистості.... Негативний ефект Еллади на автохтонних жителів України полягає в тому, що надмірне захоплення красою породило «лагідну душевну

мирність», альтруїзм, не сформувало «момент боротьби і мілітарної готовності», щоб захистити себе і свої землі» [37].

Отже, Еллада не стала державотворчим чинником формування України, проте внесла культурно-духовний концепт (мистецтво, естетика, світовідчуття, філософські погляди тощо). Тому Є. Маланюк використовує власний термін на позначення України – «Нова Еллада», «Степова Еллада»: «Незборима соняшна загибля – Віки, віки – одна блакитна мить! Куди ж поділа, Степова Елладо, Варязьку сталь і візантійську мідь?» [22, с. 22].

Є. Маланюк зазначав у есе «Нариси з історії нашої культури»: «Коли думаєш про нашу культуру, культуру нашої землі — передовсім, пригадуєш, як бурхливо політична історія по ній переходила і як історія періодично перетинала тяглість нашої культури, як унеможлиблювала їй безперервний розвиток. Тому я й назвав тему цієї розмови «геокультура» [24]. Справді, на формування культури нашої майбутньої нації впливало геополітичне становище.

Власне, автор висловлює думку про особливість наших земель, на котрі випала честь перейняти здобутки держави еллінів (Еллади). Проте для отримання досвіду інших культур, потрібно було мати свій ґрунт. Відомо, що ще до кочових племен (кіммерійців, скіфів) та грецьких міст-полісів були протоукраїнські племена трипільців та середньостогівців. Звідси та основа для подальшого розвитку наших земель.

«Наша бо земля протягом довгих століть належала до антично-грецького кола, до кола античної культури Еллади — родовища пізнішої культури і Риму, і Європейського Заходу» [24]. Є. Маланюк у своєму есе вдало підкреслює основну перевагу та відмінність культури Еллади, а відтак й подальшої України: «В осередку античної культури Еллади стояла Людина, як структурний складник Суспільства (а не арифметичний складник безструктурного механічного «колективу», що всяку індивідуальність згвалтовує і поглинає безрешти), відтак племені і народу» [24].

Тому поет щиро вірить у майбутнє своєї Батьківщини як сильної та міцної держави з твердим фундаментом у вигляді оборонноздатного війська, котре

здатне захистити свою країну; національної ідеї; розвитку та популяризації своєї культури та пам'яті своєї історії. Є. Маланюк кодує Україну «новою Елладою»: «Україна стане колись новою Елладою. Прекрасне підсоння цієї країни, погідна вдача народу, його музичний хист, плідюча земля — колись обудиться. Із малих племен, якими адже ж були колись греки, постане велика культурна нація» [24].

М. Ільницький зазначає, що образи «Земної Мадонни» та «Степової Еллади» взаємопов'язані та взаємозумовлені самою історіософською концепцією поета: «Це, з одного боку, персоніфікація рідної країни в жіночому образі, а з другого — проекція персонажа на Україну в широкому історико-філософському плані. Другий аспект цих образів-символів — в їх амбівалентності, зосередженні в них взаємно протилежних начал: «Степова Еллада» — «Чорна Еллада», «Земна Мадонна» — «Антимарія», «Беатріче» — «Кармен», «повія» — «жона»... [12, с. 220].

М. Ільницький писав так щодо динаміки творчості Є. Маланюка: «Історіософська концепція поезії Є. Маланюка завершується в основному його творами міжвоєнного періоду. Період другої еміграції, коли поет жив у Нью-Йорку, позначений новими рисами: в його поезії посилюється особистісне начало, загальнолюдські мотиви, коли людина стає перед лицем вічності... «Залізних імператор строф», що шикував когорти своїх віршів, стає лагіднішим у слові, його вірш стає то як сповідь, то як співрозмова, то як роздум» [12, с. 235].

Чільну роль Є. Маланюка як поета з великим серцем та надзвичайним талантом визначив Іван Дзюба: «Маланюкова поезія залишиться... доказом суворої сили українського слова, його здатності бути не лише мелодійним, ніжним, барвистим, гнучким, вигадливим, - а й безжально-точним, пружним, лапідарним, його здатності бути згустком волі й думки, що концентруються в пекуче почуття» [9, с. 606].

Справді, Євген Маланюк є кумиром українського народу, адже жодного разу не похитнувся у своїх поглядах, сміливо та влучно висловлював правду, зробив своє слово зброєю проти рабської психології українців, синдрому

байдужості й перестрашеності земляків. Як стилет, так і стилос, стали оберегом українців від ворогів.

РОЗДІЛ 2

ПОЕТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ЛІРИКИ Ю. ЛОБОДОВСЬКОГО ТА С. МАЛАНЮКА ЯК МІЖКУЛЬТУРНИЙ МІСТ

2.1 Міфічний зв'язок з Україною та символічні коди поезії Ю. Лободовського

Зв'язок польського поета Ю. Лободовського з Україною можна справді назвати міфічним. Автор сам свідомо чи несвідомо виводив свій рід від запорізького козака і навіть отримав псевдонім Отаман Лобода. Насправді прямих генеалогічних зв'язків поет із Україною не мав. Певний час Ю. Лободовський перебував на Кубані (знайомство з історією кубанських козаків), згодом працював у видавництві «Волинь». Поету відкрилася не тільки самотність українського народу, а його непрості історія (прагнення більшовицької влади знищити суверенітет України, численні репресії проти еліти тощо). Переконавання польського митця впродовж життя стали справді проукраїнськими. Окрім цього, Ю. Лободовський підтримав ідею Єжи Гедройца про польсько-українське примирення.

Розглянемо збірку «Пісня про Україну» та проаналізуємо вибрані поезії. Вже в самому заголовку постає ряд асоціацій: пісня – мелодійність – співочість – душа – Україна. Хвала, слава, возвеличення звитязі, мужності, незламності українського народу – мотиви, які домінують у збірці.

Крізь призму історико-культурних колізій найяскравіше показано особисту позицію автора, його альтер-его в поезії «Українським поетам». Ю. Лободовський присвячує твір тим, хто поклав своє життя во ім'я майбутнього своєї нації. Зазначимо, що і в польській літературі (як і в українській) домінують історіософські мотиви визволення свого народу. Автор у поезії виводить образ плеяди українських митців. Хто вони? Якими були в часи буремних змін, революцій? Найперше, вони були творцями долі не тільки своєї, а й цілої нації.

По-друге, вони йшли проти радянської тоталітарної системи і не боялись втратити навіть своє життя. Автор недарма розпочинає вірш із алюзії на Римську імперію (котра теж була тоталітарною в певний час). Постає образ воїнів-переможців – «одноденних звитяжців», котрих ведуть «всупереч людові, славному прагненню волі» [20, с. 83].

Символ люду – український народ, який боровся за свою волю. Зринає у вищенаведених рядках прихований історичний контекст. Відомо, що 1917 року відбулася Жовтнева революція, котра утвердила більшовицьку владу. Події в Україні розгорталися паралельно цьому. У березні 1917 року в Києві була створена Українська Центральна Рада (М. Грушевський, В. Винниченко). До цього органу влади власне ввійшли українські письменники, представники еліти. Автор натякає поміж рядків на утвердження більшовицької влади в Києві всупереч волі українського народу. Можемо відтак провести інтертекстуальні паралелі: Римська імперія – Радянський Союз; «Капітолій» – символ влади; «одноденні звитяжці» – більшовики, «люд, славному прагненню волі» – український народ. І як наслідок усього цього лиха, «мовкнуть поетів уста, бо страх їх скорботний проймає» [20, с. 83].

Справді, українським письменникам випала непроста доля: служити партії, жити в безпеці, але зрадити самому собі чи стати криком совісті й захистити свою націю навіть ціною власного життя. Прикладом цього є представники Розстріляного відродження (М. Хвильовий, М. Зеров, М. Рильський, М. Драй-Хмара, Є. Плужник та ін.). Ю. Лободовський не просто присвятив свою поезію всім поетам-патріотам, а й глибоко зрозумів всю трагедію українського народу, який на тлі історичних подій терпів муки не лише від ворогів, а й від своїх же відступників.

У наступних рядках з'являється ключовий образ-символ українського співу. «Потім надходить ніч. І всупереч ночі безкрай / родиться спів фанатичний, подібний до сварки терпкої, / спів, що, мов скайпель, серце похмурого віку крає, / мовить до сплячих, наповнений сили жорсткої, злої» [20, с. 83]. На художньому тлі – ніч як символ темноти, невідомості, зла. Саме таким

непевним і небезпечним був для України період 20-их років ХХ століття. І саме тоді зринає спів – голос совісті і свободи українських митців. Цікаво, що у Ю. Лободовського українська пісня постає як символ спротиву ворогам. Бо зазвичай у фольклорі спів позначений ніжністю, ліризмом та меланхолійністю. А у вірші спів – «мов скайпель, серце похмурого віку крає» [20, с. 83]. Тобто цей образ-символ є уособленням культурного відродження України. А творці його – свідомі еліта нації.

«Сповнена пісня тривоги, мов ластівка в леті по колу, / небом свинцевим повисла над нею залізна епоха» [20, с. 83]. У цих рядках ластівка – персоніфікований образ України. Птах летить по колу і не може вирватись на волю. Так само й Україна впродовж історії боролась і продовжує боротись за вільне небо над своєю предковичною землею. А «залізна епоха» – це не що інше, як епоха комунізму, яка придушувала будь-які злети. «Все ж ми несемо цю пісню і в закутку часто глухому / минаємо і пізнаємо себе / по глухих своїх кроках» [20, с. 83]. Справді, у той час кожен рано чи пізно виявляв своє справжнє «Я» – правдиве чи фальшиве. У цих рядках є альтер-его поета, оскільки сам автор спочатку теж вірив у «загірну комуну», але згодом, дізнавшись про репресії української еліти, Голодомор, – повністю відкинув фальшиві ідеї. Ю. Лободовський зрозумів всю суть Радянського Союзу, підступність і зло всієї комуністичної системи.

«І як земля похиляється перед сузір'ям ворожим / й світить на мармурі статуй гниляк трухлявий, / ми чуєм, повільно минаючи Форум порожній, / голос приглушений ваш, що сміється з нашої слави» [20, с. 83]. Автор тонко й метафорично передає глибокий сенс – голос поколінь, свідомих українців не заглушить жодна система. Символ статуй означає «ідолопоклонство вождям комунізму», яке було присутнє у Радянському Союзі. Метафора «статуй гниляк трухлявий» розкриває прогнилу сутність усіх, хто продавав свою душу во ім'я «фанатичної ідеї».

«Знаєм ті ноти гіркі, ті самі закликання темні, / що нашу осінь струїли – вологу, імлисту, / спів, од турбот божевільний, грізний і гнівний лемент, / строфи

узяті з книг усіх Євангелістів» [20, с. 83]. Міфічні мотиви («заклинання темні» [20, с. 83]) переплітаються з християнськими («строфи узяті з книг усіх Євангелістів» [20, с. 83]). Інтертекстуальні паралелі відбивають дуалізм світу та слугують засобом контрасту. Зображення праведного і грішного на землі. У словосполученні «нашу осінь струїли» [20, с. 83] є натяк на Жовтневу революцію. І знову з'являється ключовий символ співу. Автор дає уточнення: «спів, од турбот божевільний, грізний і гнівний лемент» [20, с. 83]. Це не просто спів, а голосіння українського народу за невинними у своїй смерті людьми, котрі віддали своє життя за Батьківщину. І слова до тих болісних пісень «узяті з книг усіх Євангелістів» [20, с. 83]. Інтертекст на Новий Завіт Біблії як натяк на праведність Божих законів людству, котрі, на жаль, були порушені.

«І не один з нас гадає: миліше і легше буде, / як нам колись, а вам нині, / звати криком святу волю, / аніж з похмурим лицем між глухого блукати люду / і душі будити з неволі, як з рук віднято неволю» [20, с. 83]. Наприкінці вірша автор замислюється про майбутнє, яке не існує без минулого і теперішнього. Кожен, хто вірив у вільну Україну, думав про наступні покоління й сподівався на кращу долю свого народу. «Бо легко чоботям найманця славу й хвалу воздавати, / легко бо тішиться натовп, як шибеник свисне, / та коли втомлені чола над фоліантом схияти, / свідчать книги пророків проти своєї вітчизни» [20, с. 83]. У цих рядках приховано злочини радянської влади проти еліти українського народу. Численні репресії, страти, розстріли... Постає й образ люду, якого теж обдурювали, мовляв «вороги народу» чи «буржуазні націоналісти». Саме таким тернистом шляхом йшла когорта український письменників, котрі чи то словом, чи ділом гнули свою лінію, не піддавались системі, будили свідомість, ставали героями. Митці залишали по собі слід – книги, рукописи, ідеї, котрі вплинули на майбутню долю України. Вони ставали пророками своєї нації.

«Тож, якщо кожен чин суперечить давній історії, / а слово, зронене в пустку, менш важить, ніж плач дитини, / перш ніж надійде буря, в тій пісні, як в крематорії, / попелом стануть гординя і чорного смутку години» [20, с. 83 – 85].

У радянський період було знецінення слова як витвору духу людського. Розмитими ставали поняття честі, гідності й чину. Повставали проти фальшу доби ті, хто розумів силу слова, відповідальність за свою творчість. Українські митці усвідомлювали, що захист честі свого народу, його історії, культури є головною передумовою до відродження, а відтак до формування імунітету здорової, сильної, незалежної нації. Постає концепт очищення світу від зла відповідає ідеї катарсису за християнськими віруваннями («попелом стануть гординя і чорного смутку години») [20, с. 85].

І завершується поезія своєрідним посланням та алюзією та вірш Т. Шевченка «Розрита могила»: «Та пам'ятайте одне: – Коли залізні едикти / новітні стовпи у розриту могилу вбивали, / й кроки карбовані чулись, і грізний вигук – *Vae victis!* / при ешафорті злетів, / не звучали там наші похвали!» [20, с. 85]. Автор закликає пам'ятати й не забувати про горе, яке зробили на наших землях вороги, котрі розкрадали культурну та історичну спадщину України, вбивали невинних людей, нищили еліту. Римський вислів «*Vae victis!*» [20, с. 85], що означає «горе переможеним» символізує український народ, тих людей, котрі офірували своє життя заради Батьківщини.

Інший вірш історіософського змісту «Скіфська Еллада» пройнятий алюзіями на античність, крізь призму якої бачимо Україну. Поезія присвячена українському митцю-емігранту – Євгенові Маланюку. Варто згадати, що «Маланюк ставить знак порівняння між Україною і Елладою. Для нього Еллада – збірний символ, який має мало спільних рис з історичною античною Елладою. Еллада Маланюка – це та ж сама Україна, її історія і сьогодення, ментальність і світобачення українців» [3].

Подібно в Ю. Лободовського «скіфська Еллада» – це Україна з її багатою історією, культурою. Обоє митців об'єднувала ідея синтезу героїчного минулого з трагічними реаліями сучасності, пошук нової національної ідентичності через античні образи. Вірш структурно поділено. У першій частині численні інтертекстуальні відсилання до античної культури: Агаменнон, Ахіллес, Андромаха, Палладійська богиня (Паллада Афіна) — класичні герої та божества,

які набувають нового звучання в українському контексті. Лободовський, подібно до Маланюка, будує своєрідний міст між Елладою і степовою Україною, підкреслюючи спільність героїчного начала в обох культурах.

Особливо сильним є мотив скорботи за загиблим героєм — від Патрокла й Гектора до Симона Петлюри, що в тексті прямо зіставляється з античними вождями. Такий паралелізм надає українській історії універсальної значущості й величі:

<p>Goni bogini po świeżych zwycięzcy śladach, jęczy chór Oceanid, smuci się Thetis, na tryznach przy stosach jodłowych nie zasypia Iliada, zbudzona wstaje z popiołów i przez groby stuleci idzie mosiężną stopą, wyrok bogów za włosy ją wywlókł; już napływa stalą bagnetów ku nowym okopom, zawodzi głosem Andromach w Putywlu, ostro w spiżu wycina litery twardym wersetom, garściami wydziera wełnę obłokom burym, aż biegacz maratoński jeszcze raz upadnie przed metą i zapłaczą panny trojańskie nad zwłokami Symona Petlury (Józef Łobodowski) [20, s. 38].</p>	<p>За переможцем женеться богиня Паллада, плаче хор Океанід, і Фетіда сумує, на тризнах при стосах ялиць ніяк не засне Іліада і, з попелу вставши, могилами предків крокує, мідною йде стопою — вирок богів її тягне за коси; сталлю багнетною вже напливає з новою війною, немов Андромаха в Путивлі голосить, букви пісні твердої врізає у бронзу цеглову, жменями дре волосся оболокам бурим, аж бігун марафонський впаде, до мети добігши, знову і заплачуть панни троянські</p>
---	--

	над мертвим тілом Симона Петлюри (переклад Мирона Борецького) [20, с. 39].
--	--

Ще одна поезія, присвячена українським митцям, а точніше одному з найвидатніших поетів (Кобзарю) – «Тарас Шевченко». Ю. Лободовський інтерпретує відомий вірш «Садок вишневий коло хати» крізь призму свого сприйняття українського раю. Варто зауважити, що за час свого перебування в Україні автор не тільки довідався нове про історію та культуру, але й надихнувся менталітетом простих селян, котрі після праці милувалися чарівною природою, співали пісень:

Wiśniowe sady koło chaty, słowicze głosy uwikłane w gąszczach, zmiersch ukraiński, jak cichy wijatyk, kiedy drzewa i serca stoją w bieli, jeszcze nuta basowa złotego chrabąszcza, ledwie tknięta struna wiolonczeli (Józef Łobodowski) [20, с. 78].	Садок вишневий коло хати щастя і соловейка спів у хащі тінній, вечір вкраїнський, мов тихе причастя... В білім цвіті серця і дерева тонуть. І хрущів золотих басовите бриніння, струн ледь діткнених віолончелі стогін (переклад Мирона Борецького) [20, с. 79].
--	--

У поезії «Тарас Шевченко» простежуємо алюзії до часів козаччини. Зринають образи хмелю й степу – символи свободи та звитяги. Можна провести інтертекстуальні паралелі до історичної пісні про Богдана Хмельницького «Чи не той то Хміль?», де персоніфікований образ рослини (хмелю) порівнюється з людськими якостями гетьмана України за часів Речі Посполитої:

Chmiel zielony wije się u zbocza, Szumi woda w polewanych dzbanach,	Хміль зелений в'ється скрізь на схилах,
--	--

<p>chłodna woda kryniczna, dostała jak wino; zanim noc gwiazdozbiory rozżary w warkoczach, przyjdą cienie wieczorne w srebrnosinych żupanach, w niebie także srebrno i sino, a na łąkach świętojański zapach siana... (Józef Łobodowski) [20, с. 78].</p>	<p>вода шумить у полив'яних дзбанах – вода холодна, кринична, достигла, як вина... Поки ніч сузір'я ще не запалила, зійде тінь вечірня в синім сріблї жупана. Неба вись срібляста і синя, А в лугах трава купальська духмяна (переклад Мирона Борецького) [20, с. 79].</p>
---	--

Далі з'являється дівчина Оксана – та, котру описував Т. Шевченко як своє перше кохання. В поезії цей образ метонімізується до символу всієї України – красивої, працювитої, але й і стражденної:

<p>Jakby znów pochyliła się smagłe dłonie położyła na oczach bardzo rzewna i smutna Oksana (Józef Łobodowski) [20, с. 78].</p>	<p>Наче знову похилилася, Ніжні руки до очей притулила Дуже чуйна і сумна Оксана (переклад Мирона Борецького) [20, с. 79].</p>
--	--

Після романтичного образу української дівчини йде дійство весілля, котре контрастує з тризною. Автор поезії уводить читача в амбівалентний вимір українського буття: від перемог та звитяг до повного розчарування та руїни. Історична парадигма червоною ниткою веде до ідеї: лиш, той, хто бореться – перемагає рано чи пізно, як писав Т. Шевченко у поемі «Кавказ»: «Борітеся – поборете, вам Бог помагає! За вас правда, за вас слава. І воля святая!»

Ліричний герой говорить у вірші від імені Кобзаря, ніби споглядає на свою землю з іншого – вічного світу:

<p>Ach, opada zawieja kwiecista ku rżęsom, słowikami, gwiazdami oboje przysypie. I jaśminy zroszone pod wiatrem się trzęsą, czy to noc czy gorzałka upaja? Na wesele wyszedłeś, a hulałeś na stypie i rzuciła się krew z korowaja (Józef Łobodowski) [20, с. 78].</p>	<p>Заметіль пелюсткова на вії спадає, Присипає їх рясно пташками, зірками. А росисті ясмину од вітру хитає, чи се ніч, чи горілка дурманить? На весілля ти йшов, на тризні ж умився сльозами і уже коровай твій кривавить (переклад Мирона Борецького) [20, с. 79].</p>
---	---

Інтертекст простежуємо і в наступних рядках, де згадується Шевченкова Умань із поеми «Гайдамаки»:

<p>W szerym stepie wędrownny zabłąkał się wóz, Fala śpiewu unosi go w noc i kołysze. Skoczy wichur zatruty do ust, ciężkie jarzma na schylonych karkach, Humań dzwonem alarmu coraz ciszej i ciszej, nóż święcony z krzepką dłonią się zrosł... (Józef Łobodowski) [20, с. 78].</p>	<p>Віз, мандруючи, блудить у голім степу, хвиля співу несе його в ніч і колише. Скочить вихор отруйний до вуст, ярем гніт на похилених карках, Умань дзвонить на сполох щораз тихше і тихше, ніж свячений неначе приріс до рук... (переклад Мирона Борецького) [20, с. 79].</p>
---	---

Автор усвідомлює, що Україна ще тоді виборювала свої законні права як окремої держави на свободу й незалежність. Проте через втручання російської імперії та нерівну в правах політику Речі Посполитої українці отримували лише короточасні перемоги, а згодом повертались у ярмо.

Далі ще один топос – Чигирин, алюзія на вірш Шевченка «Чигрине, Чигрине...» :

<p>Czehryń w ogniu i w dymie prochowym Wapniarka – nieunikniony twój mus. I nie opadł przed świtem chmielny durman pijany, było krwi i gorzałki po brzeg! Siedem wichrów przewiało nad Rzeczpospolitą, teraz szumią, śpiewają srebrne struny rzek, wtórzy echo tatarskim kopytom, przysłuchają się stare kurhany nowym dziejom i nowym panom... (Józef Łobodowski) [20, с. 78].</p>	<p>Чигирин палає, в диму од гармат і Вапнярка, вічний тягар твоїх мук. Не минули до ранку хмелю п'яні дурмани, розливався горілки і крові потік! І уздріла сім вихорів Річ Посполита, та й донині співають срібні струни рік, і донині ще чути татарські копита, прислухаються древні кургани до нових подій, і пана... (переклад Мирона Борецького) [20, с. 79].</p>
---	---

Отже, у поезіях Ю. Лободовського зі збірки «Пісня про Україну» простежуємо виразні українські мотиви, котрі підкреслюють ставлення автора до України. Від шани й поваги до письменників, котрі попри радянську владу, творили до переосмислення національного генія – Тараса Шевченка. Ю. Лободовський стає продовжувачем традицій «романтичної школи». Автор майстерно за допомогою метафоричних образів, символів, а також лексико-стилістичних засобів на тлі історико-культурного контексту вибудовує панорамний світ України – не тільки стражденної, знедаленої, а й квітучої, сильної, незламної. Ю. Лободовський сподівається, що в майбутньому побачить незалежність «степової Еллади», котра нарешті звільниться від імперського ярма та воспрягне духом.

2.2 Історіософська парадигма збірки «Степова Еллада» Є. Маланюка: міжкультурні паралелі

«Імператор залізних строф», «український Одиссей», «основоположник літературного міфу України ХХ століття» – такими символами увійде в історію української літератури Євген Маланюк. Цей поет відчував красу вільного степу, міцний козацький дух, ціну свободи, пройшов випробування в еміграції і врешті зі свого стилоса виточив гострий стилет для захисту українського макрокосму.

Народився Євген Маланюк в місті Новоархангельськ на Херсонщині в родині українських інтелігентів. Відомо, що його рід походив із козаків. Поет неодноразово підкреслював це й гордився своїм походженням. Ці фактори знайшли своє відображення в його творчості, а саме в архетипі степу – колиски українського козацтва, порівнянні «Україна – степова Еллада» тощо.

У 30-х роках Євген Маланюк знайомиться у Варшаві з польським поетом Юзефом Лободовським, з яким пізніше буде співпрацювати в журналі «Культура». Їх багато що об'єднувало: були патріотами своїх країн, писали про наболіле, були непересічними особистостями, розуміли, що потрібна модернізація польсько-українських відносин.

Цікаво, що у Варшаві 1936 року вийшла друком книга поезій Є. Маланюка «Еллада степова» в перекладі польською мовою Ч. Ястшембець-Козловського.

Справді, схожість життєвої долі Є. Маланюка і Ю. Лободовського (еміграція, боротьба за незалежність своєї Вітчизни, професія літератора), спільність інтерпретації архетипів степу, шляху, вітру і Чорного моря, образної системи визначили загальний підхід митців до розробки основних концептів еллінської моделі культури, зокрема «Степової Еллади».

Розглянемо ключову сенсотворчу поезію «Степова Еллада». Поема складається з трьох частин. Перша – своєрідний зачин, романтичне оспівування райської землі; друга – кульмінація, темна сторона рідної землі, трагічне

зображення історичної долі Батьківщини; третя – розв’язка, подолання головної біди свого народу – зради і віра в майбутнє своєї держави.

Ще за часів Геродота (котрий описував скіфів) в V ст. до н. е., Чорне море було Понтом Евксинським, а степ був скитським – саме тоді починалися зародки перших цивілізацій на території сучасної України:

Повіє вітер з Понту. Скитський степ
Прокинеться, зітхне, і буйна тирса
Зеленим морем знов на нім зросте,
І побіжать зелені хвилі [25].

Дослідниця А. Берковська наголошує на розумінні поетом витоків українського державотворення: «Є. Маланюк віддає перевагу слову «Еллада», а не «Україна». Це пояснюється його поглядами на процеси розбудови держави, її роль і місце в цивілізаційному світі. Поет вважає, що Україна географічно й політично знаходиться на перехресті доріг із «варяг у греки», а її історія сягає скіфських часів. І коли він називає Україну Елладою, то має на увазі «соняшну» Елладу, в якій торжествують сили цвітіння, тобто панують гармонія, краса, порядок, добро» [3]. Митець уявляє Батьківщину в розквіті, плодovitою, як пишній степ, вільною, як вітер в полі.

У першій частині можемо простежити інтертекстуальні зв’язки з віршем «Садок вишневий коли хати...» Т. Шевченка:

І при балках оселі завітчав
Вишневий цвіт, розквітлий снігом сонця,—
Твій шлюбний цвіт — та срібная парча...
І чорні очі ваблять крізь віконця.
Ой, вийди в сад, що бджолами бренить,
Поглянь: земля справляє з сонцем шлюби!
Та вдарить час. Мов меч, упаде мить,
І нікому тоді оборонить
Твою весну від вихору і згуби [25].

Поет наголошує в цих рядках, що рай на своїй землі (вишневий сад) потрібно боронити від ворогів «від вихору і згуби» [25]. Саме у свободі вбачає автор найбільше щастя України. Концепт волі, закладений Т. Шевченком, стане змістовим осердям творчості Є. Маланюка.

Дмитро Чижевський вважав, що велику роль у формуванні психологічних рис українців відіграв саме степ, котрий сполучає «широту і розмах краєвиду з буйним розквітом життя природи» і породжує почуття «безмежно-могутнього або безмежно-великого». Степова Еллада у Є. Маланюка – символ туги за рідним краєм, дитинством і, водночас, це символ вільної, безкрайньої свободи України» [3]. Це узагальнений символ раю українців-автохтонів на своїй землі.

Друга частина творить контраст омріяній землі. Є. Маланюк пригадує темні сторінки історії, коли загарбники хотіли знищити давню цивілізацію. Простежуємо проєкцію на Україну, котра століттями боронить свою землю від ворожої навали. Але є ще одна біда – це внутрішній ворог у вигляді зрадників, безбожників, невігласів, котрі прагнуть занапастити рідну землі й лише нагріти руки на біді свого народу.

А. Берковська виводить амбівалентний образ Еллади: «Еллада розглядається ним як переможець темряви, зла, поганських орд. Як історична Еллада перемагала варварів, так і Степова Еллада мусить перемогти варварську Чорну Елладу» [3]:

Світлі фарби розтирають і роз'ятрують чорні, темні:

А може, й не Еллада степова,

Лиш відьма й сотниківна мертва й гарна,

Що чорним ядом серце напува

І опівночі воскресає марно.

В безбожній церкві — шабаш, шум і шал.

Кувінька кнур. Хтось бреше песім писком.

В живуче тіло мертвая душа

Вступає знов. І — ось вона! Так близько! [25].

В останній строфі другої частини знову алюзія до Шевченкової поеми «Сон»:

Труна свистить, колючи, а Вій
 Залізні вже розплющує зіниці.
 Півнів не чуть. І в мутній голові
 Горить одне: що все це — ні! — не сниться [25].

Остання третя частина поеми – своєрідний маніфест до українців, заклик подолати й «четвертувати зраду» як основний недолік народу, викоринити у своїй свідомості «синдром раба»:

Кричу в туман, в цвинтарну млу,
 Та — ненамарне. День настане,—
 Жбурнуть в розжарену смолу
 Зухвальця тіло окаянне.

Під гул дзвіниць, під гомін міст,
 В ім'я краси, життя і ладу,
 Високий виставлять поміст —
 Навік четвертувати зраду.

І хоч рубати буде кат
 Гидку потвору вже на — амінь,
 Та довго ще живучий гад
 Підскакуватиме шматками [25].

Є. Маланюк підкреслює характерну рису українців – волю до свободи, реалізація прагнень через національну ідею. Саме це і є тією державотворчою основою для демократичної країни. Автор ще тоді, коли Україна, на жаль, була поневолена чужими державами, уявляв та проектував на майбутнє незалежність та соборність Батьківщини.

Дослідник М. Ільницький зауважує, що «втрата Україною державності породила в поета прагнення творити державність духовну як передумову

держави політичної» [13, 48 с.]. Чеський україніст Мікулаш Неврлий дасть своєрідну інтерпретацію – ключ до патріотичної ідеї Є. Маланюка: «Воістину небувале й нетрадиційне для нас розуміння патріотизму! Ми ж звикли лише до захвалювання всього рідного, до глорифікації тиранів, всього того, що навіть нас убиває, забули, що для того, щоб лікувати недугу, треба її знати, вміти її виявити» [29, с. 5 – 30].

Концепція «Степової Еллади» Євгена Маланюка – це персоніфікований образ, що уособлює ідеальну Україну з її культурою, історією. Натомість протиставлено «Чорній Елладі», котра символізує руїну й занепад. «Степова Еллада» – це не лише конкретна історична епоха, а й стрижневий духовний ідеал, прагнення, яке повинно спонукати українців до розбудови власної держави та національної свідомості.

Ще один вірш, де з'являється образ степової Еллади, – «Знаю — медом сонця, ой Ладо...». На відміну від контрастів попередньої поезії, тут бачимо зовсім інший погляд на райську землю. З'являється сакральний образ українського степу, котрий приховує в собі космічну силу – душу наших предків. Земля в Маланюковій концепції є безцінним джерелом енергії народу, сприймається невіддільно від культури й історії:

Знаю — медом сонця, ой Ладо,

В твоїм древнім тілі — весна.

О моя степова Елладо,

Ти й тепер антично ясна [22, с. 19].

Святий спокій порушує ворог – «половецький хижий хан», котрий прагне завоювати цінну землю:

А між нами простір — гураганом.

Хоч вдихнуть, хоч узрїть тебе де б...

Половецьким хижацьким ханом

Полонив тебе синій степ [22, с. 19].

Варто зазначити, що поет сприймає зовнішній світ через символічні образи з природи («гураган» – сильний вітер, символ буремних змін, лиха). Далі знову переважають світлі барви в зображенні степової Еллади:

Десь там квітнеш вишневим цвітом,
 Десь зітхаєш в веснянім часу,
 А мені ти — блакитним містом
 В золотім полудневім меду [22, с. 19].

Знову Шевченків «вишневий сад» і пора весни, де все бує. Символами також виступають кольори: блакитний – спокій, затишок; золотий – плідність, родючість. Можемо провести паралель до українського прапора: блакитне небо й золотий лан пшениці. Кінцівка вірша підкреслює ідейне наповнення поезії: рідна земля – безцінний дар, доленосний чинник у націєтворчих процесах. І лише від народу залежить, чи буде на цих теренах спокій та врожай, чи буде знову «гураган», руїна та ворожа біда:

А мені ти — фата-моргана
 На пісках емігрантських Сахар —
 Ти, красо землі несказанна,
 Нам немудрим — даремний дар! [22, с. 19]

Своєрідним портретом для митця самого себе є триптих «Біографія». Тут образ степу є пам'яттю про страждання української землі, живим свідком і доказом історичної правди. Водночас «страждальна земля» передає внутрішні переживання самого автора, його небайдужість до своєї Батьківщини:

Завжди напружено, бо завжди — проти течій.
 Завжди заслуханий: музика, самота.
 Так без шляху, без батька, без предтечі.
 Так — навпростець — де спалює мета [21].

У другій частині триптиха розкривається основна мета ліричного героя (внутрішнє альтер-его митця): творити для України:

Так вийшовши з глухого степу,
 З зітхань страждальної землі,

Вирізьблюю німий життепис

На дикім камені століть [21].

Ліричний герой має побоювання, що не встигне виконати своє завдання, не донесе ідею, не розкриє правду через слово:

І все боюсь: скінчиться термін,

А я не скінчу завдання,

І попливу один, без керми,

У тьму вмираючого дня [21].

Справді, особливою багатовимірною метафорою виступає для Євгена Маланюка «Степова Еллада». Вона є уособленням високої європейської культури, гордості, з міцним державотворчим стрижнем. У цьому історіософському підході вимальовується справжній ідеал, який розкриває українську історію. Тому письменник гнівно таврує рабство, беззахисність, меншовартісність, щоб утвердити силу української нації у європейському просторі.

2.3 Концепція «степової Еллади» та інші спільні точки перетину у творчості Ю. Лободовського та Є. Маланюка

Два світи польської та української літератур мають чимало точок перетину. І це зумовлено як історично-політичним контекстом, так і культурно-етнографічними аспектами. У першій половині ХХ століття для України та Польщі припав нелегкий період, сповнений численними випробуваннями, ризиками, поневіряннями... Та навіть у такі часи письменники продовжували творити, налагоджувати міжкультурні зв'язки, брати на себе ініціативу та відповідальність за розвиток та майбутнє свого народу.

Одними з них стали Ю. Лободовський та Є. Маланюк... Письменники, публіцисти, активні громадські та культурні діячі Польщі та України. Обидва пережили війну, захищали свою країну, потім еміграцію та, зрештою,

неможливість повернутись на Батьківщину. У своїй творчості Ю. Лободовський та Є. Маланюк мають чимало спільних точок перетину. Проте домінантою їхньої схожості є романтичне (і водночас оригінальне) сприйняття України. Козацький дух прадавньої землі, персоніфікований образ степу, поклик давнини – усе це прокладає літературний міст між поезією Ю. Лободовського та Є. Маланюка. Саме концепція «степової Еллади» єднає світосприйняття авторів тодішньої України.

Як вдало зазначає Е. Циховська у статті «Катастрофічні мотиви у творчості Є. Маланюка та Ю. Лободовського»: «Розчарування добою, народом, що не підтримав своїх ватажків, вилилося в Є. Маланюка в амбівалентне сприйняття України. Відображена в антиноміях добра і зла, святості та безбожжя батьківщина постає то як «Степова Еллада» — «античноясна», «Мадонна диких піль», біблійна Марія, то як «Чорна Еллада» — «Антимарія», «відьма», «зрадлива бранка», «проклятий край», «повія ханів і царів». До того ж «Степова Еллада», як слушно зазначає Ю. Ковалів, із протейною легкістю "перетікала у «Чорну Елладу» [40, с. 8 – 12].

Ю. Шерех вказує на характерну рису ідіостилю Є. Маланюка – драматичний розрив між вимріяним ідеалом та несправедливою дійсністю: «Творчість Маланюка надовго визначила ті незабутні і трагічні дні, коли він покинув Україну і потяг його ридав на захід, на захід. Відтоді Україна для нього стала далека, стала ненависна – і водночас – блакитний міст, степова Еллада... З цього конфлікту між тим, якою є Україна і якою вона мала б бути за подумом (і збройною боротьбою) поета, впливає і філософія поезії Маланюка, і її стиль» [10, с. 6].

Аналогічні паралелі можемо віднайти й у творчості Ю. Лободовського. Автор бачить в Україні місце для раю і водночас простір запеклої боротьби за виживання, де є страждання, знедоленість. О. Катаєва у статті «Українські мотиви в творчості Юзефа Лободовського» зазначає: «У творчості Лободовського українська тема значно ширша, вона не обмежується романтичним сприйняттям і замилюванням краєвидами, хоча й він урочисто

називає Україну степовою Елладою, запозичивши цей образ у Євгена Маланюка («І ось встає із піни Понту/ Над хвиль розгойданим свічадом/ Співуча мрія горизонту – /Сліпуча степова Еллада»). Цю відмінність Лободовського від його ж таки попередників спостеріг ще Святослав Гординський...» [14].

Проаналізуємо текст «Скіфська Еллада» («Hellada scytyjska») Ю. Лободовського та «Степова Еллада» Є. Маланюка. Вже із заголовку зрозуміло, що алюзія буде на античні часи Давньої Греції (Еллади). Проте акцент у Ю. Лободовського падає на міфічний хронотоп, котрий стає своєрідним ключем до розгадки порівняння України з Елладою:

<p>Szumi siny Skamander do wtóru stepowych Wernyhor i śniade stopy Nauzykom omywa wśród wiklin. W niebie już rosła melodia, lecz tu było cicho, leżeliszmy w cieniu, a tak już do cudów nawykli, żeśmy mówili: Witaj! – kiedy tuż ponade mną we mgłach i chmurzach przystanął król Agamemnon i ku polom mierzchnącym, depcząc dzikie puszczańskie wino, przeszedł srebrnołuki Apollo pod rękę z Pawłem Tuczyną (Józef Łobodowski) [20, s. 66].</p>	<p>Шумом синій Скамандер співу вторує степових Вернигор і смуглі ноги вмиває в лозах Навсікаям. В небі росла вже мелодія, а тут було тихо, в затінку лежачи, ми (а хто до чудес не звикає?) «здрастуй» спокійно казали, коли понад нами у хмарах й серпанку сам цар Агамемнон пристанув і по луках вечірніх, топчучи запашну конюшину, йшов Аполлон срібнолукий і провадив Павла Тичину (переклад Мирона Борецького) [20, с. 67].</p>
--	---

Крізь призму давньогрецьких богів, царів та царівн (Скамандер – бог однойменної ріки поблизу Трої; Навсікая – феакійська царівна; Агамемнон –

вождь ахейців (греків); Аполлон – покровитель мистецтв) наводить паралель до України. Автор робить це в незвичний спосіб, адже фактично стирає часові та просторові межі між Елладою та Україною.

Грецька ріка Скамандер протікає начебто поблизу українських степових Вернигор, а смуглі ноги вмиває Навсікая – українська дівчина... У царі Агамемноні бачимо вождя українського війська. Можна припустити, що в образі «Аполлона срібнолукого» [20, с. 67] автор натякає на самого Євгена Маланюка, котрий «і провадив Павла Тичину» [20, с. 67]. У цих рядках амбівалентний зміст. Відомо, що спочатку Є. Маланюк захоплювався талантом та патріотизмом П. Тичини, проте згодом (коли поет почав писати на вимогу комуністичної партії та прославляти радянську владу) змінив свою думку, написавши, що від його кларнета зосталась пофарбована дудка.

У другій частині з'являється слуховий образ бандури. Ця метафора символізує українську добу козаччини, безсмертну мелодію, котру творили кобзарі:

Oj, zagrały śród stepu bandury dalekie,

legły skrzydła anielskie na lasach i głuszach (Józef Łobodowski) [20, с. 66].

Ой, заграли в степу та бандури далекі,

ангел крилами пуцу й ліси укриває (переклад Мирона Борецького) [20, с. 67].

У другій частині через образи міфічних та героїчних персонажів Давньої Греції (Орфея – співця, поета; Еврідіку – німфа, дружина Орфея, Деметра – богиня родючості та землі, Филипп – цар македонців) автор транслює подібність України до Еллади, спорідненість у духовно-культурному та історичному аспектах.

У третій частині зримий прийом травестії (в образах ахейців бачимо українців): “Idą z hucznym śpiewaniem achajscy parobcy, / niosą torsy sprężyste w wyszywanych koszulach” (Пісню голосно молодь ахейська співає, / у сорочках-вишиванках торси могутні, сталеві) [20, с. 68 – 69]. Також автор описує вроду українських дівчат, порівнює їх з богинями. Згодом постає у романтичному дусі

панорамний образ Києва як державотворчого центра: “W kijowskich ulicach / odgłosem miedzi homerycki rytm / ciszę podsieni rwał jak błyskawica, / i boski oddech Sapho w pnących różach kwitł / na przedmieścia ganeczkach” (Київськими вулицями / відлуннями бронзи гомерівські ритми / тишу дворів розривали блискавицями, / небесний подих Сапфо, мов троянди, розквітнув / в передмісних садках) [20, с. 68 – 69].

Далі автор знову апелює до степу як історичної спадщини, наводить метафоричне порівняння з Елладою. Через трансформацію давньогрецьких богів та богинь відкриває перед читачем український духовний простір: “Zanim zmierzch jak całun przykrył Helladę, / jeszcze w pyle znalazł / ślad twojego sandału, / sówiooka Pallas!” (Перш ніж пітьма саванна/ вкрила Елладу,/ я знайшов у пилюці слід твого сандала,/ сивоока Палладо!) [20, с. 68 – 69].

Стилістичний прийом алюзії до поета Тараса Шевченка сприяє введенню саме в український контекст: “Oto chyli się kurhan starego Tarasa, / egejska fala, szumiąc, sunie mu ku stopom / i biały dom w topolach świeci jak Akropol” (Ось курган старого Тараса схилився,/ егейська хвиля з шумом котиться аж до поля,/ і світиться, наче Акрополь, біла хата в тополях) [20, с. 68 – 69].

У четвертій частині з'являється альтер-его ліричного героя, котрий у роздумах понад Віслою милується нічним краєвидом і вбачає переродження Скіфської Еллади – тобто України в новому вимірі сучасності: “Zejdź na nas, śpiewająca, huczająca, / Hellada, / Scytyjska Hellada” (Злинь до нас, і гучна, і співуча,/ Елладо,/ Скіфська Елладо!) [20, с. 68 – 69].

Інший концепт землі теж поєднує творчі світогляди Ю. Лободовського та Є. Маланюка. Для обох цей образ є архетипом-оберегом від зла, духовне місце сили. За словником давньоукраїнської міфології, «земля-мати – дополітеїстичний образ-тотем протоукраїнців, які поклонялися родючій ниві, всій землі. Образ землі-матері ввійшов поетичним символом до фольклору українського та інших слов'янських народів» [31, с. 28].

Справді, архетип землі єднає слов'янські народи. Тому українці та поляки, зазвичай, сакралізують його. «Поняття «батьківщина» і «рідна земля» за

символічним значенням тотожні для кожної людини-патріота. Від славнозвісної давньоруської поеми «Слово о полку Ігоревім», у якій Руська земля є символом звитяги, міцності, сили воїв і держави і до творів О. Гончара, П. Загребельного, Ю. Мушкетика. Червоною ниткою в українській літературі проходить образ матері-землі-Вітчизни» [36, с. 45].

Міжкультурні паралелі можна навести у поезії «Видіння» (Widzenie) Ю. Лободовського та поезії «Земна Мадонна» Є. Маланюка. Центральним постає образ Мадонни. У Ю. Лободовського це «Мадонна Почаївська», у Є. Маланюка – «земна Мадонна». У вірші «Видіння» (Widzenie) польський автор розпочинає з алюзії до біблійного сюжету:

<p>Fale, fale, kołysanka rzewnych trzcin, srebrno-sine poleskie Genezareth. Najmilejszy w kolebeczce usnął Syn, księżyc wzeszedł nad wezłowiem złotym korowajem; szepce słowa i zaklęcia bardzo stare Przenajświętsza Panienska Poczajowska... (Józef Łobodowski) [20, с. 72].</p>	<p>Хвилі, хвилі, колисанка ніжних тростин, Єрусалим Поліський сріблясто-синій. Спить наймиліший в колисочці Син, місяць над ним зійшов золотим короваєм; шепоче старі молитви і слова предивні Найсвятіша Мадонна Почаївська... (переклад Мирона Борецького) [20, с. 73].</p>
--	---

Варто зазначити, що Ю. Лободовський вносить топос «Єрусалим Поліський» для актуалізації символічного простору України. Для самого автора саме Полісся стало другою Батьківщиною. Там він глибше познайомився з історією та культурою України (праця в літературній газеті «Волинь»), відчув та пізнав менталітет українського народу.

Переїдімо до Маланюкового сприйняття України. Дослідниця Гольник Оксана зазначає про перспективу художнього світосприйняття: «Художній світ Є. Маланюка характеризується символічністю сюжетнообразного матеріалу, через посередництво якого автор інтерпретує й осмислює світ, а також ретранслює власну філософську концепцію» [10, с. 6]. Він відчував долю своєї

країни по-особливому. Недарма «імператор залізних строф» прирівнює Україну до Земної Мадонни, котра має пройти шлях страждань заради майбутнього. У порівнянні з віршем «Видіння» (Widzenie) в Є. Маланюка Мадонна (Діва Марія) – ще в передчутті народження свого Сина:

Як іонійська колона,
 Рожевіє дівочий сніг,
 Ховаючи опуклість лона
 В ліляях рук, в ліляях ніг [23, с. 111].

Є. Маланюк із трепетом передає сакральність своєї Мадонни:

Єдина! Не ображу зором
 Двійник Мадонни на землі.
 Ось пурпуром Цітери – сором
 І на щоках, на чолі [23, с. 111].

Для Ю. Лободовського дещо інша інтерпретація України. Це зумовлено багатьма чинниками: від національності до особистого ставлення. Відомо, що автор підтримував концепцію Єжи Гедройця щодо вільної та незалежної України та Литви:

<p>Miała rękaw u koszuli, wyszywany suto, bujne wstęgi, upięte u wianka. A naprzeciw tym drzewom i blaskom, i nutom, cała w kwiatach, pachnących coraz słodziej i goręcej, wyszła druga Pani, smukła, jak szlachcianka, i spotkały się i wzięły za ręce (Józef Łobodowski) [20, с. 72].</p>	<p>Голова у віночку з пишними стрічками, гарна і багата на ній вишиванка. А назустріч тим деревам і сяйву з піснями – вся у квітах, що в пахощах сильних й солодких злилися, вийшла інша Панна, струнка, як шляхтянка, і зустрілися й за руки взялися (переклад Мирона Борецького) [20, с. 73].</p>
--	--

У Є. Маланюка образ України-Мадонни зображається крізь призму ідеалу чистоти та материнства:

Там Приснодівою – Мадонна,
Тут, на землі, зорієш ти,
Що в пурпуровій мушлі лона
Ховаєш перлу чистоти [23, с. 111].

Є. Маланюк вважав, що вже сама земля для України – як мати – береже своїх дітей, повчає, дає сили для родючості. Тому цей архетип перегукується з християнським образом Мадонни. Для Ю. Лободовського теж близький цей мотив. Він переконаний, що земля в образі матері – священне місце, де добро повинне перемагати зло. Проте у своїй поезії «Видіння» («Wizja») все ж усю надію покладає на Сина Мадонни, тобто Ісуса Христа, котрий покладе край усім бідам. Тобто вбачаємо тут мотив другого пришествя (відродження), котре полягає у звільненні від ярма неволі України та рішучі кроки у творенні майбутнього. Тому автор і вірить, що настане кінець стражданям України, а разом і польсько-українське порозуміння:

<p>Uśnij, Synku, uśnij. Matka czuwa nad wezłowiem, A gdy oczy znów przetrzesz, wstanie świt nad Ukrainą i Litwą. (Józef Łobodowski) [20, с. 74]</p>	<p>Люляй, Синку, люляй. Мати пильнує Синочка, а як знову відкриєш очі, встане ранок над Україною і над Литвою (переклад Мирона Борецького) [20, с. 75].</p>
---	---

Проаналізуємо та виявимо спільні точки перетину в поезіях «Тарас Шевченко» Ю. Лободовського та «Шевченко» Є. Маланюка. Обоє митців із повагою та шаною ставилися до особистості Кобзаря, вбачали пророчі візії в його творчості.

Є. Маланюк виокремив найвагоміший вклад Тараса Шевченка в українську культуру: «Шевченко зцілив, скомасував і — Духом Нації натхнувши — відродив і утвердив Українську Людину» [25].

Ю. Лободовський наголошував, що на той час неправильним було сприйняття поляками творчості Шевченка через поему «Гайдамаки». Автор наголошував, що Кобзар навпаки у своїй творчості першим усвідомив важливість польсько-українського порозуміння. Дослідниця А. Хома-Сувала підкреслює: «...w utworach Łobodowski podkreśla, że umieszczenie Tarasa Szewczenki wiązało się z jego wiodącą rolą w odrodzeniu Ukrainy i patriotyczną postawą zmierzającą do porozumienia polsko-ukraińskiego» [44].

Ю. Лободовський вірш «Тарас Шевченко» (Szewczenko) розпочинає з романтичної візії українського вечора на тлі мальовничої природи навесні: сільська хата, затишок, гармонія:

<p>Wiśniowe sady koło każdej chaty, słowicze głosy uwikłane w gąszczach, zmiersch ukraiński, jak cichy wijatyk, kiedy drzewa i serca stoją w bieli, jeszcze nuta basowa złotego chrabąszcza, ledwie tknięta struna wiolonczeli (Józef Łobodowski) [20, s. 78].</p>	<p>Садок вишневий коло хати щастя і соловейка спів у хащі тінній, вечір український, мов тихе причастя... В білім цвіті серця і дерева тонуть. І хрущів золотих басовите бриніння, струн ледь діткнених віолончелі стогін (переклад Мирона Борецького) [20, с. 79].</p>
--	---

У Є. Маланюка вірш «Шевченко» починається дещо з ішої перспективи, а саме з антитези до звичного розуміння Тараса як Кобзаря:

Не поет — бо це ж до болю мало,
Не трибун — бо це ж лиш рупор мас,
І вже менш за все — «Кобзар Тарас»,
Він, ким зайнялось і запалало [22, с. 35].

Є. Нахлік у статті «Творчість Шевченка в поетичному освоєнні та публіцистично-літературознавчому осмисленні Євгена Маланюка» дає влучний коментар щодо цього: «Негативна алюзія до поширеної метафоричної назви

Шевченка-поета («Кобзар Тарас») концептуальна: Маланюк рішуче протестував проти того, щоб назву першої книжечки Шевченка «Кобзар» поширювати на всю його поетичну спадщину і культивувати відповідну до цього іконографію...» [29, с. 120]. Є. Маланюк вважав, що Т. Шевченко пройшов шлях становлення від народного поета до пророка своєї нації, рушієм правдивого бунтарського духу українців:

Скорше — бунт буйних майбутніх рас,
Полум'я, на котрім тьма розтала,
Вибух крові, що зарокотала
Карою на довгу ніч образ [22, с. 35].

Є. Маланюк у постаті Шевченка вбачає не лише поета, а й того, хто зміг порвати кайдани неволі (кріпацтва, приниження людської гідності), хто відчув у собі дух месника від імені свого народу:

Лютий зір прозрілого раба,
Гонта, що синів свяченим ріже,—
У досвітніх загравах — степах
З дужим хрустом випростали крижі [22, с. 35].

У Є. Маланюка у вірші «Шевченко» аналогічна алюзія як і в Ю. Лободовського до поезії «Садок вишневий коло хати»:

А ось поруч — усміх, ласка, мати
І садок вишневий коло хати [22, с. 35].

У Ю. Лободовського у вірші «Тарас Шевченко» більше звернено увагу до конкретних концептуальних творів Кобзаря, таких як: «Чигрине, Чигрине...», «Ми вкупочці колись росли», «Гайдамаки», «Єретик». У кожній алюзії до поезій українського генія Ю. Лободовський закладає свою інтерпретацію життя і творчості Шевченка. Наприклад, у рядках «Chmiel zielony wiję się u zbocza, / szumi woda w polewaných dzbanach...» (Хміль зелений в'ється скрізь на схилах, / вода шумить у полив'яних дзбанах...) [20, С. 78 – 79] автор передає образ Хмельницького – козацького гетьмана. Присутнє приховане порівняння: хміль (як рослина) і Богдан Хмельницький. У творчості Шевченка – це амбівалентний

образ. З одного боку – позитивний (зумів об’єднати козаків, створив українську державу – Гетьманщину), але й негативний (підписав із московським царем Переяславські статті, котрі в майбутньому вплинули фатально на політичну долю України).

Як і Є. Маланюк, Ю. Лободовський бачив у Шевченка не тільки геніального поета, а й рішучого бунтівника проти несправедливості щодо свого народу. Тому в поезії звучить алюзія до поеми «Гайдамаки»:

<p>I nie opadł przed świtem chmielny durman pijany, było krwi i gorzałki po brezeg! Siedem wichrów przewiało nad Rzeczpospolitą, teraz szumią, śpiewają srebrne struny rzek, wtórzy echo tatarskim kopytom, przysłuchają się stare kurhany nowym dziejom i nowym panom... (Józef Łobodowski) [20, с. 78].</p>	<p>Чигирин палає, в диму од гармат і Вапнярка, вічний тягар твоїх мук. Не минули до ранку хмелю п’яні дурмани, розливався горілки і крові потік! І уздріла сім вихорів Річ Посполита, та й донині співають срібні струни рік, і донині ще чути татарські копита, прислухаються древні кургани до нових подій, і пана... (переклад Мирона Борецького) [20, с. 79].</p>
---	---

Ю. Лободовський розумів, що кривава історія польсько-українського непорозуміння сталася не тільки через свавілля панів, а й втручання російської імперії. Власне, автор доводить позицію, що спільним ворогом для обох є саме росія. Тому, щоб побороти ворога, потрібно навпаки об’єднати сили й переосмислити давні конфлікти:

<p>Puścił cię chytry moskał, puścił z głową pokrytą, Ukraino moja, Oksano! (Józef Łobodowski) [20, s. 80].</p>	<p>Винен москаль підступний, Що ти ганьбою покрита, Україно люба, Оксано! (переклад Мирона Борецького) [20, с. 81].</p>
--	---

Ю. Лободовський описує також і непрості життєві випробування Т. Шевченка поза межами України (період заслання, солдатська служба, перебування в Туркестані):

<p>Mroczne niebo w złocistych błyskach, noc się zbliża w szumach i szelestach, noc się zbliża, a piaszczysta kirgiska stoi cała w słowikach i chórach i kołysze się piśnią uniesiony Turkiestan, jak na wiatry porwana bandura. (Józef Łobodowski) [20, s. 80].</p>	<p>Злотом небо виблискує синє, ніч надходить з шелестом і шумом, ніч надходить, і в піщаній киргизькій пустині ніжний спів солов'їний лунає, Туркестаном колише пісенна задума, мов на вітрі бандура співає. (переклад Мирона Борецького) [20, с. 81].</p>
---	--

Далі йде згадка про повернення Шевченка після років довгого заслання. В образі лірника автор передає прихований зміст. Шевченко є тим духовним пророком, котрий творив мелодію України – незалежної, вільної, сильної держави:

<p>Z krzepkich ramion sołdacki obsunął się szynel, sama ziemia go niesie, na usługę nieskapa. Oto wraca w śpiewającą Ukrainę,</p>	<p>Із рамен опадає шинеля солдатська, а земля 'го несе, йому радо слугує. Повернувся до тебе, Україно співацька, звиклий лірник, що світлом засяє,</p>
---	--

zwykły lirnik, a jasność niezmierna, prosty chłop, a tak patrzy i stąpa, jakby w dłoni hetmański miał piernacz. (Józef Łobodowski) [20, с. 80].	селянин, що так гордо крокує, мов гетьманський пернач він стискає. (переклад Мирона Борецького) [20, с. 81].
--	---

Далі Ю. Лободовський вводить біблійний контекст та відсилає читача до твору «Єретик» Т. Шевченка, де згадано пророка Іезекіїля:

І став еси
 На великих купах,
 На розпутті всесвітньому
 Іезекіїлем.
 І — о диво! Трупи встали
 І очі розкрили;
 І брат з братом обнялися
 І проговорили
 Слово тихої любові
 Навіки і віки! [42, с. 715]

А також згадано і пророка Єремію, котрого Шевченко теж не раз згадував у своїй творчості. І. Франко у статті «Шевченко і Єремія» прирівнює Шевченка до образу пророка Єремії та аргументує свою позицію: «Хиба-ж то не Тарас був тим пророком, що загітий палким огнем для висшої цілі, вказував нам красший шлях, все той же сам, лише віднайдений наново? (А добрем її хиба можна так вповні приложити сю характеристику? — запитаємо ми зі свого боку і позволимо собі сумніватися)» [39].

Ю. Лободовський у наступних рядках доводить думку, що пророками для свого народу стають ті люди, котрі пожертвували усім життям заради мети і не зламалися на тернистому шляху:

Jakież głosy zawołają Jezechielom, jakież struny zapłaczą Jeremiaszom?	Що за голос почують Іезекіїлі, Що за струни заплачуть для Єремії?
---	--

<p>Jeno drzewa wiśniowe po sadach się bielą, złote roje ociężałych pszczół i upiory stepowe nawzajem się straszą, z bujnym wiatrem ująwszy się wrół (Józef Łobodowski) [20, с. 80].</p>	<p>Лиш дерева вишневі в садочках біліють, злотих роїв обважнілих бджіл дуже бояться й лякають упирі степовії, з буйним вітром обнявшись навпіл (переклад Мирона Борецького) [20, с. 81].</p>
---	--

Справді, пісня Кобзаря житиме вічно й не раз оживлятиме українські серця. Ю. Лободовський навіть передбачив майбутнє, натякнувши, що ця пісня стане гімном, а Україна – самостійною незалежною державою:

<p>Pieśń nie zginie. Na lasach przeczeka i wodach, w czarną ziemię wsiąknie jak dym. Potem echo echu ją poda, z prostej śpiewki urasta w hymn i już usta, co od buntu od dawna odwykły, piją słodycz urocznego trójziela; na jarmarkach, na chrzcinach, na pijanych weselach jest jak hasło i wojenne larmo... (Józef Łobodowski) [20, с. 80].</p>	<p>Пісня житиме. Лишиться в лісі, на водах, В чорну землю увійде, мов дим, дасть луна луни її згодом, спів простий перейде у гімн – вже вуста, що від бунту давно відвикли, п'ють нектар чарівного трізілля – на ярмарках і на хрестинах, і на п'яних весіллях вдарить на сполох і гаслом стане... (переклад Мирона Борецького) [20, с. 81].</p>
--	--

Останні дві строфи підсумовують життя Шевченка, котрий вже зі спокоєм на душі усвідомлює, що не дарма жив і творив для України:

Więc już można mogiłą spokojnie się przykryć, dobrze wiedząc, żem żył nie na darmo (Józef Łobodowski) [20, с. 80].	Отже, можна спокійно в могилі спочити, знаючи добре, що жив я не марне (переклад Мирона Борецького) [20, с. 81].
--	--

Завершується вірш філософським роздумом Шевченка про плинність життя і спогади про свою Україну, про ніжну Оксану крізь призму голосу самого автора:

Idą lata huczące w pogłosach i surmach, sen niejeden leżącemu się przyśnił. Coraz wyżej urasta kaniowski mój kurhan i noc szepce do samego rana, jako niegdyś szeptała wśród słowików i wiśni zawstydzona i rzewna Oksana (Józef Łobodowski) [20, с. 80].	З шумом у сурмах й відлуннях літа проминають, сни не раз до поета в могилу злітали. І курган мій у Каневі далі зростає, й шепче ніч до самого рана, як під спів соловейка і вишні колись шептала сором'язлива і ніжна Оксана (переклад Мирона Борецького) [20, с. 81].
--	---

Також об'єднує поетів мотив катастрофічності й водночас рішучого бунту проти несправедливої дійсності. Наприклад, вірш «На чорному шляху» Ю. Лободовського та поезія «Псалми степу» Є. Маланюка мають спільні міжкультурні точки перетину. В обох творах вимальовується образ України – стражденної, понівеченої ворогами, скривавленої, трагічної...

Ю. Лободовський починає вірш із опису природи як відзеркалення буремності людських перипетій:

Widzisz – mrok. Słyszysz – wiatr. To odwieczna spuścina.	Бачиш – пільма. Чуєш – вітер. То спадок одвічний.
--	---

<p>Ciężkim skrzydłem owione, uderzy ku brwiom. Jeśli kroku nie cofniesz, do tej nocy się przyznasz, toś na zawsze osądził sam siebie i skazał, wilkiem skoczy do krtani, zapieni się krwią połowiecka trująca zaraza (Józef Łobodowski) [20, с. 98].</p>	<p>Важко крильми охопить, ударить у чола. Як назад не повернеш, як зіллєшся ти з ніччю, то себе засудив ти навіки, вину свою визнав, – кров'ю запіниться, вовком увіпнеться у горла половецька заразна трутизна (переклад Мирона Борецького) [20, с. 99].</p>
--	---

У цих рядках домінантну роль відіграє колористичне наповнення, а саме темні барви. Вони постають тлом для зображення драматичної історії України. У Є. Маланюка подібний образ своєї Батьківщини – скривавленої, але незламної:

Лежиш, скривавлена і скута,
 Мов лебідь в лютім полоні.
 Яка ж страшна Твоя покута!
 Які глухі, жорстокі дні! [23, с. 55]

У поемі «Псалми степу» Євгена Маланюка розкриваються трагічні та героїчні сторінки української історії. Ліричний герой, який є нащадком козаччини, осмислює вагу свого мистецького обов'язку перед Україною. У поемі «Псалми степу» вона, Україна, зображена як заарканена степова бранка:

В обличчі степової бранки
 Хміль половецької краси [23, с. 55].

В обох поезіях постає образ степу як не просто топосу розгортання подій, а й символічного та доленосного простору України, де переплетено все: і воля, і неволя, і перемоги, і поразки, і радість, і сум, і піднесення, і жаль... Причиною нещастя Ю. Лободовський та Є. Маланюк вважають ворогів із Азії («половецька заразна трутизна» [20, с. 99], «хижі птиці летять із Сходу» [23, с. 55], «і хижий хан буде безкарно / Впивати уст отруйний мед» [23, с. 55].

Проте бачимо й відмінність у ставленні до України в поетів. У Ю. Лободовського особиста туга переростає в бажання зрозуміти глибинні історичні підвалини становлення України як держави впродовж століть, з'ясувати, яким чином вплинули на її долю набіги кочовиків та показати свою небайдужу позицію та віру у відродження України. А в Є. Маланюка відображено цілий спектр емоцій у ставленні до України: і співчуття («А тут терпінням і скорботам / Життя віддало кожен мить») [23, с. 55], і зневага («Ні, Ти — не мати! Шал коханки / У чорнім полум'ї коси, / В обличчі степової бранки / Хміль половецької краси» [23, с. 55]), і любов («Тепер, коли кругом руїни й вітер, / Я припадаю знов до Твоїх ніг,— / Прости, прости,— молю, невтішний митар, / Прости, що я — останній печеніг...» [23, с. 55]), і каяття («Прости, прости за богохульні вірші, / Прости тверді, зневажливі слова! / Гіркий наш вік, а ми ще, може, й гірші, / Гіркі й пісні глуха душа співа» [23, с. 55]), і прощення («Прости, що я не син, не син Тобі ще, / Бо й Ти — не мати, бранко степова! / З Твоїх степів летять птахи зловіщі, / А я творю зневажливі слова» [23, с. 55]).

Спільне в обох авторів – патрітизм, пройнятий болем і бунтом, котрий переплітається з палким співчуттям до недолі України. Ю. Лободовський порівнює ворогів із чортами, котрі хочуть осквернити святість землі:

<p>Dopadli nas czarci, wilkołacy przekłęci, dali oczy tęskniące, mroczny czar, śpiewny dar, wkołysali w tętenty, w świst szabel i cięciw, na kresowych zagnieżdzili się fortach; w samo serce ojczyzny szlak nogajski się wdarł, czarną krwią bulgocąca aorta (Józef Łobodowski) [20, с. 98].</p>	<p>Оточили чорти нас, вовкулаки нечисті, очі тужні дали нам, співу дар, чар поганський і привчили до стуку копит, шабельних, тятивних свистів, в прикордонних фортецях гніздують; в саме серце вітчизни вдерлись шляхи ногайські, жили, що чорною кров'ю пульсують (переклад Мирона Борецького) [20, с. 99].</p>
---	--

Звернімо увагу на центральний у цих рядках образ чорної крові – ворожої, злої, нещадної. Автор підкреслює, що вся нечисть прийшла зі Сходу (набіги кочових народів) ще від давніх часів. Україна захлинулася кров'ю через нещадні напади ворогів і ледь не втратила свою дорогоцінну свободу. І тільки через духовну міць та незламний дух та витримку, вона змогла встояти й донині.

Ю. Лободовський підкреслює, що «краса українська» була «затруєна рабством» [20, с. 99]. Чому знову колесо історії крутить одні й ті самі сценарії? На це питання автор дає натяк в передостанній строфі:

<p>A ty, senny, przy ogniu kołyszysz się w mroku i nie dojrzysz, zgubiony w zaśpiewach i trenach, gdy żelaznym dywizjom wskaże drogę na Wschód wyciągnięta dłoń Mackensena (Józef Łobodowski) [20, с. 100].</p>	<p>Ти ж бо, сонний, при ватрі у пітьмі похмурій не побачиш, занурений в співах і тренах, як покаже залізним полкам дорогу на Схід розпростерта рука Макензена (переклад Мирона Борецького) [20, с. 101].</p>
---	--

І нарешті ми вбачаємо хронологію викладу автором подій: кочові набіги – знесилення – понівечення – Друга світова, де Україна стала плацдармом для нападу:

<p>I germańskie żelazo i arkan Azjaty śnię się strofom zdławionym przez mgłę naszych lat, i w hulaszczej beztrosce, w oparach pijatyk stoi kraj od żołnierza starego do dziecka... Tak im gra, uwodząca i gorzka jak czad,</p>	<p>І німецьке залізо, й аркан азіяти сниться віршам, що днів наших скула імла, і в гулящій безжурності, в чаді пиятик край стоїть від старого вояки до діви... Так їм грають звабливі, гіркі, злі, як чад, половецькі нетихнучі співи (переклад Мирона Борецького) [20, с. 101].</p>
--	--

nieuczichła, zła pieśń połowiecka (Józef Łobodowski) [20, с. 100].	
--	--

У Євгена Маланюка подібно розкривається образ України, яка зазнала втрат не лише через ворогів, а й через своїх зрадників та байдужих людей, котрі готові були продати душу:

Привабливо-безсила й гарна,
 Осяєш Ти чужий намет,
 І хижий хан буде безкарно
 Впивати уст отруйний мед [23, с. 55].

І в Ю. Лободовського присутній образ аркану – символу ярма, з якого не може вирватись Україна, того замкненого колеса історії, котре знову і знову повторює події:

Тебе б конем татарським гнати,
 Поки аркан не заспіва!
 Бо ж Ти коханка, а не мати,—
 Зрадлива бранко степова! [23, с. 55]

Та попри таке порівняння України з «бранкою степовою» [23, с. 55], Є. Маланюк є вірним сином, котрий не просто співчуває своїй країні, а й говорить гостру правду та викриває темні сторони менталітету народу. Автор щиро кається й благає прощення, бо вірить, що справжня сутність Батьківщини у її соборності та прагненні до відродження, а відтак і зовнішнього (від ворогів) та внутрішнього (від зрадників, перевертнів) очищення:

Прости, прости за богохульні вірші,
 Прости тверді, зневажливі слова!
 Гіркий наш вік, а ми ще, може, й гірші,
 Гіркі й пісні глуха душа співа [23, с. 55].

У поезії «Псалми степу» бачимо стражденний і грішний образ України, яка втратила свою волю. У цьому – весь глибокий біль поета, що тужить за Батьківщиною, за героїкою днів.

Отже, у творчості Ю. Лободовського та Є. Маланюка є спільні точки перетину, котрі відображають міжкультурний польсько-український діалог. Це явище полягає у відображенні історико-культурних образів-концептів, де центральним для обох постає образ України. Є. Маланюк та Ю. Лободовський зауважили, що у творчості Т. Шевченка переосмислено польсько-українське питання попри трагедію з обох сторін. Обоє поетів високо оцінювали творчість Кобзаря та інтерпретували його ідеї.

Образ України стає спільною точкою перетину обох митців. Тільки для Ю. Лободовського – це образ містичної Батьківщини, а для Є. Маланюка – персоніфікованої рідної землі. Для обох, безперечно, Україна, як «степова Еллада», є спадкоємицею нетлінної та давньої історії, багатой культури, розвиненого духовного менталітету. Основним завданням для українців (на думку поетів) залишається подолати комплекс меншовартості та творити сучасність, незважаючи на всі перешкоди.

Висновки

Дослідження творчості Ю. Лободовського та Є. Маланюка в контексті польських літературних зв'язків сприяє поглибленню українсько-польського літературного процесу першої половини ХХ ст.

У запропонованій роботі проаналізовано поезії Ю. Лободовського та Є. Маланюка, виявлено міжкультурні польсько-українські паралелі, виокремлено особливості ідіостилю обох митців. У магістерській роботі осмислено проблему польсько-українських культурних відносин крізь призму вибраних поезій Ю. Лободовського та Є. Маланюка. Використано праці зарубіжних та вітчизняних учених: Єжи Гедройця, Е. Циховської, М. Рябчука, Г. Клочека, Г. Грабовича та інших; наукові роботи, в яких досліджено творчість Є. Маланюка: Ю. Шевельова, Л. Куценка, О. Тиценка, В. Неборака та інших; окремі розвідки, присвячені творчості Ю. Лободовського: Б. Трухан, І. Шиповської, А. Хрущинського, Г. Дубик, С. Грелі-Кравченко, С. Кравченко та ін.

Тема міжкультурних польсько-українських паралелей актуальна й досі, оскільки репрезентує нове прочитання літературних творів, де показано кожному державу зокрема.

Поезії обох митців засвідчують виразні історіософські мотиви. Кожен із поетів виводить свою концепцію щодо України. У Є. Маланюка це – «Земна Мадонна», «Степова Еллада», а для Ю. Лободовського – «Скіфська Еллада» (*Ellada Scytyjska*), «воскреснута Україна» (*zmarłych powstała Ukraina*). Обоє поетів бачили велике майбутнє для України. Для Ю. Лободовського Україна була міфічною Батьківщиною, тим омріяним, багатим своєю культурою та історією краєм, де люди знають ціну свободи, готові померти за майбутнє своєї держави. Для Є. Маланюка Україна постає в низці образів: мати (Мадонна) – степова Еллада – Чорна Еллада (образ понівеченої ворогами і зрадниками рідної землі). Автор будує своє сприйняття рідної землі на антитезі, не приховує недоліків та вад свого народу. Є. Маланюк у своїх творах доводить, що не

достатньо слів для звільнення держави, потрібні рішучі кроки, дії для захисту і перемоги над ворогом.

У науковій роботі було досягнуто мети: осмислено поетичну картину світу еміграційної лірики Є. Маланюка та Ю. Лободовського на міжкультурному рівні взаємопроникнення мистецьких кодів. Також зреалізовано такі завдання:

- проаналізовано біографію Ю. Лободовського та Є. Маланюка в контексті польсько-українського діалогу;
- виявлено міжкультурні точки перетину польської та української літератур у діаспорі;
- здійснено короткий огляд тематики польського часопису «Культура» (за редакцією Єжи Гедройця) ;
- виокремлено своєрідні риси ідіостилю українського та польського поетів – Є. Маланюка та Ю. Лободовського: світогляд, творчу манеру, тематику, ідею, стиль (на матеріалі вибраних поезій збірок Є. Маланюка «Земля й залізо», «Земна Мадонна», «Стилет і стилос» та вибраних поезій збірки Ю. Лободовського «Пісня про Україну»);
- оприаявлено та проаналізовано концепцію Єжи Гедройця щодо польсько-українського порозуміння;
- виведено культурний контекст та національний ґрунт як основні чинники формування творчої манери в обох митців-емігрантів.

Останній романтик у польській літературі, інтелектуал, прихильник польсько-українського порозуміння – це Юзеф Лободовський. Його доля була драматичною, а творчість увібрала гаму переживань митця на тлі різних культурних контекстів. Попри все поет творив рідною мовою та розумів цінність незалежної України, без якої неможливо уявити незалежну Польщу.

Євген Маланюк – «Імператор залізних строф» завдяки своїй строгій та відшліфованій гарту поезії, «Український Одисей» через свої пошуки та поневірвання в еміграції, «невтомний шукач правди» через своє національне переконання й особливу патріотичну ідею, «борець за українську ідентичність». І цей ряд можна продовжити, адже його творча спадщина відображає не лише

багатогранність постаті поета, а й конструює літературний міф України ХХ століття.

На перетині міжкультурних польсько-українських паралелей познайомилися у Варшаві два талановиті поети – Ю. Лободовський та Є. Маланюк. Ця подія стала знаковою у житті обох. Саме тоді вперше з уст польського публіциста, речника польсько-українського діалогу Єжи Гедройця звучатиме фраза: «Без незалежної України та Литви не буде незалежної Польщі!». Простором для втілення нових ідей на українську тему стане польський журнал «Культура». Саме тут будуть публікуватися як Ю. Лободовський, так і Є. Маланюк.

Також українська тема буде транслюватися оригінально у творчості обох поетів. У Ю. Лободовського – образ міфічної Батьківщини, романтичної доби козаччини, а також образ Волині, а в Є. Маланюка – образ України як «земної Мадонни», «степової Еллади».

Обидвоє митців об'єднувала любов до України як священної землі, де рано чи пізно має відбутися диво. Власне, візію перемоги та утвердження самостійної держави простежуємо у творчості Ю. Лободовського та Є. Маланюка. Обоє також визнавали, що потрібно пройти нелегкий шлях Україні до омріяного раю, бо багато ще ворогів та зрадників. На думку Є. Маланюка, має народитись «нова Еллада». Подібна перспектива в Ю. Лободовського, де «скіфська Еллада» – це Україна з її багатою історією, культурою. Спільним для обох митців є ідея синтезу героїчного минулого з трагічними реаліями сучасності, пошук нової національної ідентичності через античні образи.

Отже, поставлених мети та завдань було досягнуто. Положення наукової праці можуть бути використані для доповіді на наукових конференціях та публікацій у збірниках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко С. Імператор залізних строф: життя та творчість Євгена Маланюка. Українська мова та література. 2013. № 22. С. 25 – 30.
2. Бердиховська Б. Вступ до книжки «Простір свободи» (антологія текстів опублікованих на шпальтах паризької «Культури», присвячених польсько-українським відносинам). Київ: Інститут Критики, 2005. С. 9 – 32.
3. Берковська А. Герменевтичний аналіз образу Еллади у творчості Є. Маланюка. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01009t5b-d39d.docx.html> (дата звернення: 02.04.2025).
4. Білик К. Дві сторони одного символу: Еллада Є. Маланюка: стаття. Електронний журнал «Tekstualia.pl». 2013. URL: https://tekstualia.pl/pl/varia/symbolizm/dwie_strony_jednego_symbolu (дата звернення: 09.03.2025).
5. Бондар В. Євген Маланюк в роки Другої світової. Літературна Україна. 2018. № 9. С. 8.
6. Греля-Кравченко С. Юзеф Лободовський — митець, мислитель, бунтар та українофіл. Життя і творчість [Текст] : монографія. Луцьк: Синя папка, 2019. 248 с.
7. Грицай Л. Як в нації вождів нема, тоді вожді її поети [Текст] : [поетична спадщина Євгена Маланюка]. Українська мова і література в школах України. 2017. № 2. С. 25 – 27.
8. Глінський М. Польсько-українські спільні місця в літературі (переклад М. Шагурі). Електронний журнал «Culture.pl». 2024. URL: <https://culture.pl/ua/stattia/polsko-ukrayinski-spilni-mistsya-v-literaturi> (дата звернення: 10.12.2024).
9. Дзюба І. Поезія вигнання. З криниці літ: у 3 т. Т. 1. Київ: вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 606.
10. Євген Маланюк : бібліографічний покажчик / Бібліотека ЦДПУ імені Володимира Винниченка. – Кропивницький, 2019. с. 6 URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Maitak_Iryna/Bibliohrafichnyi_pokazhchyk.pdf?PHPSESSID=3jrig6lks1i186mhnvg69sgpe4 (дата звернення: 09.03.2025).

11. Єжи Гедройць та українська еміграція. Листування 1950–1982 років. / упоряд. Б. Бердиховська. Київ: Критика, 2008. С. 27 – 28.
12. Ільницький М. Від «Молодої Музи» до «Празької школи»: монографія. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича Національної академії наук України. Львівський обласний науково-методичний інститут освіти, 1995. С. 219.
13. Ільницький М. Західноукраїнська і емігрантська поезія 20-30-х років. Київ: Знання, 1992. 48 с.
14. Катаєва О. Українські мотиви в творчості Юзефа Лободовського. Українська літературна газета. 2019. URL: <https://litgazeta.com.ua/articles/ukrayinski-motyvy-v-tvorchosti-yuzefa-lobodovskogo/> (дата звернення: 20.01.2025).
15. Керч О. Спроба біографії з поетових слів. Євген Маланюк. В 15-річчя з дня смерті. Філадельфія: Кураторія Фонду ім. Лариси Целевич і Уляни Целевич-Стецюкс, 1983. С. 8.
16. Кононьчук В. Гедройць, Лободовський і витоки польсько-українського діалогу. Нова Польща. 2022. URL: <https://novapolshcha.pl/article/gyedroic-lobodovskii-i-vitoki-polsko-ukrayinskogo-dialogu/> (дата звернення: 20.01.2025).
17. Конспекти уроків з української літератури для 11-х класів: Нове прочитання творів. Київ: Рідна мова, 2001. С. 328.
18. Кравченко С. Періодичні видання Польщі 20-30-х років ХХ століття у світлі суспільно-культурних процесів міжвоєнної доби: літературна комунікація, польсько-український діалог : дис. ... док. наук із соціальних комунікацій : 27.00.04. Київ, 2010. С. 210.
19. Куценко Л. Маланюк. Невичерпальність. Київ: Веселка, 1997, 318 с.
20. Лободовський Ю. Пісня про Україну / упоряд. Н. А. Ступко, І. Шиповська; Вступ. Ст. І. Шиповської; худож. оформл. О. М. Борисенко. Львів: Каменяр, 1996. 159 с.

21. Маланюк Є. Біографія. URL: <https://poetyka.uazone.net/malanuk/malank03.html> (дата звернення: 15.09.2025).
22. Маланюк Є. Земля й залізо. Париж: Тризуб, 1930, 64 с.
23. Маланюк Є. Земна мадонна. Пряшів: Словацьке педагогічне товариство в Братиславі. Відділ української літератури в Пряшеві. Фондація ім. Олега Ольжича в Лондоні, 1991. 470 с.
24. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=13778> (дата звернення: 15.09.2025).
25. Маланюк Є. Стилет і стилос. Подєбради, 1925. 48 с. URL: <https://poetyka.uazone.net/malanuk/malank20.html> (дата звернення: 15.09.2025).
26. Народ безсмертний. Юзеф Лободовський про українців і поляків. Матеріали, спомини й інтерв'ю Барбари Трухан. Перемишль-Львів: Південно-східний науковий інститут у Перемишлі, 1999. С. 5 – 18.
27. Нахлік Є. Поетика образності Євгена Маланюка. Київ: Київські полоністичні студії. Том XXXV. Філологічні студії. 2019. С. 23 – 35.
28. Нахлік Є., Нахлік О. Творчість Шевченка в поетичному освоєнні та публіцистично-літературознавчому осмисленні Євгена Маланюка. Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство. URL: <https://litmisto.org.ua/?p=25559> (дата звернення: 15.10.2025).
29. Неврлий М. Муза болю, гніву, боротьби: Є. Маланюк. Поезії. Київ, 1992. С. 5 – 30.
30. Остап Сливинський про взаємні стереотипи в польській та українській літературах: інтерв'ю з В. Молодієм. Електронний журнал «Culture.pl». 2024. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/4518/pravyloformlennyaspyskuvykorystanyhdzherel.pdf> (дата звернення: 15.12.2024).
31. Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології. Київ: Український письменник, 1993. С. 28.
32. Позиція журналу Єжи Гедройця «Культура»: стаття. Електронний журнал «Листи до приятелів: журнал думки і чину». URL: <https://lysty.net.ua/kultura-giedroyc/> (дата звернення: 15.10.2025).

33. Салига Т. З Україною в серці: Штрихи до портрета Євгена Маланюка. Українська мова і література в школі. 1991. № 10. С. 56 – 64.
34. Салига Т. ...На межі двох епох: (Є. Маланюк, М. Рильський і П. Тичина та інші). Літературна Україна. 2018. № 8. С. 1, 3 – 5; № 9. С. 4 – 5, 15.
35. Сверстюк Є. На святі надій: Вибране. Київ: Наша віра, 1999. С. 286.
36. Словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. Київ: Міленіум, 2002. С. 92 – 93.
37. Ткачук М. Художній світ лірики Євгена Маланюка. Запоріжжя: Філологічний дискурс, 2015. Вип. 2. С. 74 – 83. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20210518-hudozhnij-svit-liriki-yevgena-malanyuka> (дата звернення: 15.10.2025).
38. Україна в житті Єжи Гедройця та на шпальтах паризької «Культури»: стаття. Електронний журнал «Culture.pl». 2024. URL: <https://culture.pl/ua/stattia/ukrayina-v-zhytti-yezhy-gedroytsya-ta-na-shpaltakh-paryzkoyi-kultury> (дата звернення: 15.12.2024).
39. Франко І. Шевченко і Єремія. URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Franko/Shevchenko_i_Yeremiia.pdf?PHPSESSID=gj4qvpuabnl52rcrv1992pcgn3 (дата звернення: 17.10.2025)
40. Циховська Е. Катастрофічні мотиви у творчості Є. Маланюка і Ю. Лободовського. Київ: Слово і Час. 2008. № 2. С. 8 – 12.
41. Циховська Е. Концепт «Степової Еллади» у поезії Є. Маланюка та Ю. Лободовського. Інститут філології Бердянського державного педагогічного університету: Філологічні науки. Літературознавство. №7, 2006. С. 258 – 259.
42. Шевченко Т. Зібрання творів: У 6 т. Київ, 2003. Т. 1: Поезія 1837-1847. С. 715.
43. Choma-Suwała A. Złota hramota i pieśni o Ukrainie Józefa Łobodowskiego w ukraińskiej krytyce lat 50. XX W. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej Lublin, Polska. 2022. s. 1 – 14.
44. Jerzy Giedroyc - Andrzej Bobkowski. Listy 1946-1961. Wybrał, opracował i wstępem opatrzył Jan Zieliński. Warszawa, 1997. s. 76.

45. Jerzy Giedroyc-Jerzy Stempowski, Listy 1946-1969, j.w. t. 2, s. 85.
46. List Jerzego Giedroycia do Bohdana Osadcuka z 3 grudnia 1991 r.
47. Nalewajk-Turecka Ź. Sztuka mówienia wprost. Recepcja spuścizny Jewhena Małaniuka w szkicach Józefa Łobodowskiego publikowanych na łamach «Kultury» w kontekście modernizacji stosunków polsko-ukraińskich. Київські полоністичні студії / Т. XL. Київ: Талком, 2024, С. 16 – 17. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/kps/kps_2024_40.pdf (дата звернення: 13.02.2025).
48. Rojek M. “Mocarstwowcy” o “Galicji Wschodniej”. Wieczór propagandy “ukraińskiej” we Lwowie. 1936. № 68 (9 marca).
49. Sobieska A. Toponimy i ich wartościowanie (na materiale Złotej Hramoty Józefa Łobodowskiego). Józef Łobodowski rzecznik dialogu polsko-ukraińskiego. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Lublin: 2000. s. 28.
50. Szypowska I. Łobodowski. Ludowa Spółdzielnia Wydawnictwa. Warszawa, 2001. s. 72.